

Předmluva

Tuto práci jsem více soustředil na konkrétní implementaci systému VuFind v Národní technické knihovně, kde jsem aktuálně zaměstnán jako vývojář tohoto systému. Veškeré části zdrojového kódu uvedené v této práci jsou tedy mým dílem. Shromáždil jsem tak užitečné informace pro budoucí následovníky, kteří v tomto prostředí mohou pokračovat. Díky této knihovně jsem také navštívil zajímavé knihovnické konference tuzemské i zahraniční, kde jsem se setkal s některými vývojáři tohoto systému, zapojil se tak aktivně do komunity a rozšířil své zkušenosti v této oblasti.

Klíčová slova

Klíčová slova:

VuFind, Open Source, knihovna, software, vyhledávání, technické aspekty

Abstrakt

Abstrakt:

Abstract:

Obsah

1	Úvod	2
2	Open Source	3
2.1	Filosofie otevřené komunity	3
2.2	Svobodý software pro knihovny	4
2.2.1	Blacklight	4
2.2.2	Evergreen	5
2.2.3	Koha	7
3	Portál VuFind	9
3.1	Vznik	9
3.2	Klíčové vlastnosti	10
3.3	Požadavky na software	11
3.3.1	Operační systém	12
3.3.2	Webový server	12
3.3.3	Javový server	13
3.3.4	Databázový server	13
3.3.5	ZendFramework	13
3.4	Požadavky na hardware	14
3.5	Implementace v ČR i zahraničí	14
4	Technické aspekty implementace portálu VuFind	24
4.1	Konfigurační soubory	24
4.2	Autentikace	28
4.3	Import dat	29
4.4	Indexace dat	32
4.5	Vyhledávání	33

4.6	Moduly	39
4.7	Grafický design	42
4.8	Čtenářské konto	45
5	Napojení portálu VuFind na systém Aleph	47
5.1	Integrovaný knihovnický systém Aleph	47
5.2	Přenos dat	48
5.2.1	Aleph RESTful API	49
5.2.2	Aleph X-Server	50
5.3	Automatický sběr dat	50
5.3.1	Cron	52
6	Nasazení portálu VuFind v Národní technické knihovně	54
6.1	Instalace	55
6.2	Servery portálu VuFind	58
6.2.1	Server VuFind 1.x	58
6.2.2	Server VuFind 2.x	58
6.2.3	Testovací server VuFind	59
6.2.4	Testovací server VuFind + Summon	59
6.3	Správa provozu	60
6.3.1	Zabezpečení	60
6.3.2	Monitorování	60
6.3.3	Verzování	61
7	Budoucí vývoj portálu VuFind	62
8	Závěr	64
	Seznam obrázků	65
	Literatura	67

Kapitola 1

Úvod

Tato práce se zabývá svobodným softwarem VuFind, který má uplatnění v knihovnách jako veřejně přístupný on-line katalog. Důraz je kladen na technické aspekty jeho implementace a nasazení v konkrétním prostředí. V druhé kapitole je představena filozofie svobodného softwaru včetně několika takových představitelů z knihovnictví. Další kapitola pojednává o systému VuFind; o jeho vzniku, klíčových vlastnostech, hardwarových a softwarových požadavcích, ale také o specifikách pro Národní technickou knihovnu. Závěrem této kapitoly jsou uvedeny příklady používání VuFindu v tuzemských i zahraničních knihovnách. Ve čtvrté kapitole jsou popsány technické aspekty implementace portálu VuFind se zaměřením na prostředí Národní technické knihovny; jsou vysvětleny některé konfigurační soubory, dále autentikace uživatelů, proces importu a indexování dat, specifiky vyhledávání, uživatelský modul, grafický design a čtenářské konto. Pátá kapitola poskytuje informace o integraci systému VuFind s knihovním systémem Aleph, o přenosu dat mezi těmito systémy díky API rozhraní a o automatickém sklizení dat přes protokol OAI-PMH. V šesté kapitole je uvedeno konkrétní nasazení portálu VuFind v Národní technické knihovně, včetně popisu instalace i dotyčných serverů, jak produkčních, tak testovacích a experimentálních. Závěr této kapitoly je věnován správě provozu serverů VuFind. V sedmé kapitole je nastíněn možný budoucí vývoj systému VuFind a poslední kapitola patří zhodnocení dosažené práce.

Kapitola 2

Open Source

Následující kapitola má za cíl objasnit pojem Open Source a vysvětlit jeho filosofii. Dále jsou uvedeny, stručně popsány a ilustrovány některé knihovnické softwary, které do této kategorie spadají.

2.1 Filosofie otevřené komunity

Pojmem Open Source lze označit cokoli, co je možné upravit a dále sdílet díky veřejné přístupnosti. I když toto označení vzniklo v souvislosti s rozvojem počítačového software, dnes se termín používá také pro projekty, produkty a iniciativy, které ctí hodnoty jakými jsou otevřená výměna, kooperativní spolupráce, transparentnost, meritokracie, rapid prototyping a komunitní rozvoj. Open Source software je takový software, jehož zdrojový kód je dostupný komukoliv za účelem zlepšení či jakékoliv modifikace. Zdrojový kód je část software, kterou většina uživatelů počítače vůbec nevidí; je to kód, kterým počítačové programátoři mohou manipulovat tak, aby měnili chování daného programu či aplikace. Programátoři, kteří mají přístup k zdrojovému kódu počítačového programu, jej mohou vylepšovat přidáním funkcionality nebo opravením částí, které ne vždy fungují správně. [1]

Open Source software, v českém překladu software s otevřeným zdrojovým kódem, někdy označován i jako svobodný software však nutně neznamená, že jeho užití je zcela zdarma. Proto nedílnou součástí tohoto typu softwaru je licencování, které stanovuje podmínky nakládání s daným programem. [2]

Existuje mnoho rozdílných typů licencí pro svobodný software. Některé softwary používají autorské právo způsobem copyleft. To umožňuje šíření svobodného software ve

veřejném prostoru bez rizika, že se po jeho jakékoli částečné modifikaci stane softwarem proprietárním, tedy uzavře se jeho zdrojový kód a jeho použití se zpoplatnění [3]. Předním zástupcem takového typu licencí je licence GNU GPL (GNU General Public License), která tedy chrání svobodu svobodného počítačového programu i po jeho modifikaci a ukládá tak uživatelům povinnost šířit odvozené dílo pod stejnou licencí. [4]

Celou oblast svobodného software zastřešuje nezisková korporace Open Source Initiative (OSI) založená v roce 1998 se sídlem v Kalifornii, která vytváří licence, definuje Open Source a příslušné standardy [5]. Vývoj konkrétního Open Source software obvykle vede jedna společnost, která se pro takový způsob v duchu spolupráce a distribuované činnosti rozhodne. Projekt tedy může začínat za finanční podpory [6]. Postupem času, díky veřejnému šíření veškerých podkladů a materiálů týkajících se daného vývoje včetně zdrojového kódu, se začíná vytvářet komunita participujících vývojářů, kteří nachází ve vznikajícím produktu smysl a práce se tak stává dobrovolnou, tedy radostnou a plodnou. V případě dílčích úspěchů přibývající potenciál takového produktu stále roste. Nejinak tomu je i v Open Source projektu VuFind. Ten vznikl na akademické půdě v USA a dnes má širokou komunitu přispěvatelů po celém světě, která čítá okolo 70 aktivních členů. [7]

2.2 Svobody software pro knihovny

V následujících podkapitolách jsou představeny a stručně charakterizovány tři knihovnické softwary, které mají otevřený zdrojový kód. Tyto systémy mají nasazení po celém světě a v některých aspektech mohou být alternativou pro portál VuFind, se kterým jsou v určitých faktorech také srovnávány.

2.2.1 Blacklight

Jednou z možných alternativ portálu VuFind je systém Blacklight, vyvinutý multi-institucionální spoluprací jako lepší platforma pro discovery vyhledávání. Blacklight je stejně jako VuFind svobodným softwarem, na rozdíl od VuFindu je však naprogramovaný v jazyce Ruby on Rails. Představuje malou aplikaci běžící uvnitř existujícího projektu Ruby on Rails poskytující základní rozhraní pro vyhledávání v indexu Solr. Kromě vyhledávacího pole umožňuje fasetové zužování výsledků, permanentní linky dokumentů, atd. Vše je možné upravovat dle lokálních potřeb pomocí šablonovacího mechanismu Rails. Blacklight je schopný pojmout heterogenní data i zobrazovat odlišné informace pro odlišné

typy objektů.

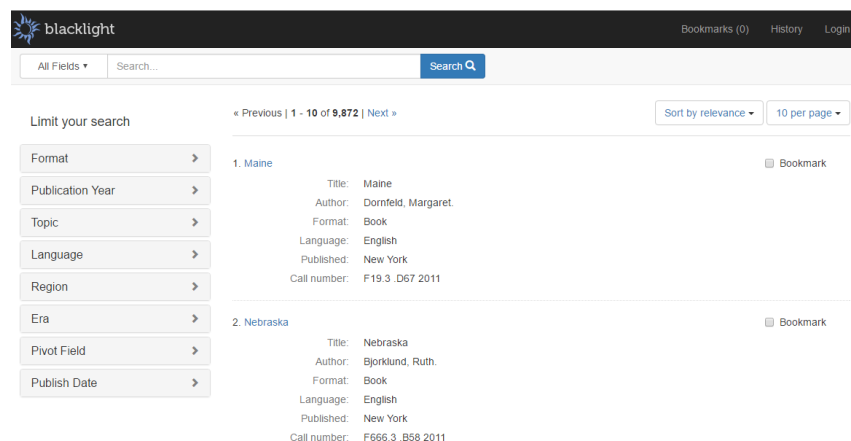
Klíčové vlastnosti systému Blacklight

- Permanentní linky s vyhledáváním a záznamy umožňují uživateli obsah sdílet a ukládat pro pozdější použití.
- Každé vyhledávání v systému Blacklight poskytuje odebrání novinek pomocí kanálů RSS a Atom.
- Pro určité typy dokumentů jsou do jejich záznamů vkládány COinS (ContextObjects in Spans) objekty, které poskytují bibliografická metadata pro strojové zpracování například službou Zotero.
- Blacklight dále podporuje technologii OpenSearch, tedy soubor jednoduchých formátů pro sdílení vyhledávacích výsledků.
- Fasetové vyhledávání a řazení výsledků vyhledávání.
- Export záznamů do citačních manažerů Refworks a Endnote.
- Posílání záznamů e-mailem a SMS.

Stejně jako VuFind i Blacklight používá responzivní design Bootstrap3. Narozdíl od VuFindu, který je naprogramovaný ve velmi rozšířeném a populárním jazyce PHP, prostředí Ruby on Rails, které využívá systém Blacklight, nemá vybudovanou takovou programátorskou základnu. Toto je pravděpodobně důvod, proč je VuFind s vývojem dále než Blacklight. [8]

2.2.2 Evergreen

Dalším popisovaným knihovnickým svobodným softwarem je Evergreen. Ten na rozdíl od VuFindu neplní pouze úlohu uživatelského rozhraní knihovního katalogu, ale je celým integrovaným knihovnickým systémem včetně podpory katalogizace, výpůjček, atd. Stejně jako VuFind, i Evergreen je svobodným softwarem s otevřeným zdrojovým kódem zpřístupněným pod licencí GNU General Public License. Tento systém je moderní, robustní a koncipovaný pro konsorciální model knihoven, se širokou nabídkou služeb a funkcí. První verze Evergreenu byla vytvořena v roce 2006 v USA pro veřejné knihovny

Obrázek 2.1: Ilustrační obrázek zachycující ukázkovou verzi systému Blacklight dostupnou na <http://demo.projectblacklight.org/>.

státu Georgia; impulsem k jeho vzniku byla především nespokojenost se stávajícími knihovními softwary. V současné době je Evergreen používán cca tisícovkou veřejných i odborných či akademických knihoven v USA, Kanadě i jinde. V ČR jej používají Knihovna Jabok a knihovna Indické ambasády.

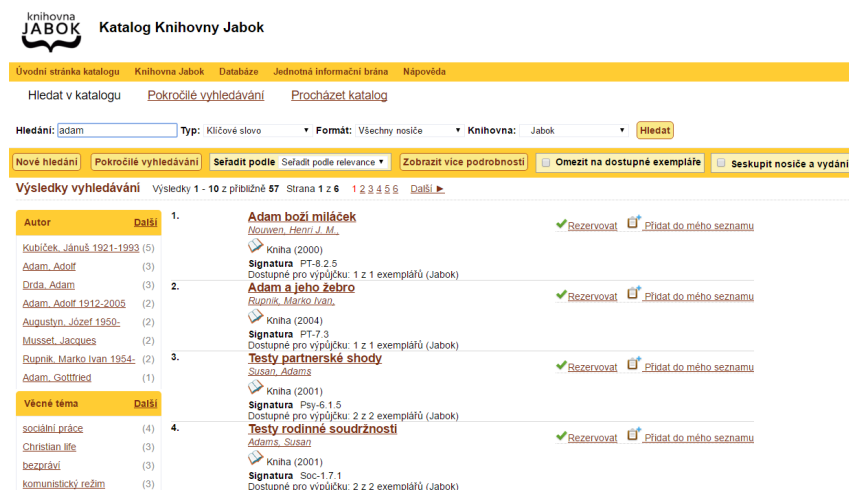
Ačkoli systém nevylučuje využití v malých knihovnách, je určen především pro knihovny velké s mnoha pobočkami a počítá také s tvorbou konsorcií. Lze si tedy představit jeho využití v rámci jedné organizace i v konsorciu knihoven zcela nezávislých (např. regionálních nebo zaměřených na jeden vědní obor). Evergreen disponuje jak propracovaným systémem práv, která je možné přidělovat jednotlivým organizačním jednotkám, skupinám uživatelů i jednotlivcům, tak také možností nastavení výpůjčních a dalších politik pro dílčí organizační úrovně či jednotky. Počítá také s půjčováním dokumentů mezi takovými jednotkami, umožňuje sledování jejich transportu mezi knihovnami apod.

OPAC tohoto systému je uživatelsky přívětivý, má moderní, intuitivní rozhraní. Podporuje fasetové vyhledávání. Vyhledávací modul obsahuje prvky FRBR, disponuje funkcí „nechtěli jste hledat“ i mnohými možnostmi pokročilého vyhledávání (včetně hledání podle polí MARC21). Součástí záznamů je zobrazení obálek knih. Uživatelé ocení také propojení OPACu s Google Books. Unikátní funkcí je virtuální prohlížení knihovních regálů podle signatur. Uživatelé mohou mimo jiné vytvářet seznamy knih a sdílet je prostřednictvím webu nebo RSS. Mohou také sami editovat osobní údaje (změny poté musí potvrdit knihovník).

V současné stabilní verzi systém nabízí také velmi příjemný akviziční modul, modul pro rezervaci zdrojů (místností, vybavení) nebo rozhraní pro dávkový import a

export záznamů. Nepřehledné množství kombinací vstupních údajů a parametrů umožňuje modul pro produkci zpráv a statistických výstupů, které lze vytvářet jak jednorázově, tak automaticky v pravidelných časových intervalech. [9]

Systém Evergreen jako integrovaný knihovnický systém se tedy s VuFindem jako uživatelským rozhraním k vyhledávání nedá srovnávat. Jedinou analogickou částí k portálu VuFind je jeho OPAC, jehož podoba v provedení Knihovny Jabok je ilustrována na obrázku 2.2.

Obrázek 2.2: Ukázka webového rozhraní systému Evergreen pro veřejný katalog Knihovny Jabok dostupná na <http://www.jabok.cuni.cz/eg/opac/home>.

2.2.3 Koha

Stejně jako Evergreen i Koha není jenom OPAC, nýbrž je integrovaným knihovnickým systémem s moduly pro katalogizaci, výpůjčky, akvizici, atd. Podobně jako VuFind je svobodným softwarem a jeho původ sahá do roku 2000 na Nový Zéland. Systém Koha dnes používají knihovny různého typu po celém světě. V současné době stojí za vývojem přibližně 60 lidí z více než 30 firem a organizací. Jazykovou mutaci v českém jazyce zajišťuje komunita opensource.knihovna.cz.

On-line katalog je možné označit za tzv. katalog nové generace. Podporuje full-textové hledání, upřesnění výsledků pomocí faset, uživatelské tagy, hodnocení i komentáře. Umožňuje vyhledávat v bibliografických i autoritních záznamech. Podporuje RSS kanály. Umožňuje propojení na sociální sítě – Facebook, LinkedIn, Delicious, Google+ a Twitter. Má bohaté možnosti exportu záznamů – BIBTEX, MARC, MARCXML, Dublin Core, MODS a RIS. Součástí on-line katalogu je i jednoduchý selfcheck. Případně je možné

system Koha napojit na selfcheck stanici pomocí protokolu SIP2. Podobně jako VuFind i Koha uživatelům nabízí čtenářské konto, které je velmi oblíbeno. [10]

Českých knihoven, které systém Koha používají je celá řada:

- Městská knihovna Neratovice
- 19 obecních a místních knihoven regionu orlickoústeckého
- 10 obecních a místních knihoven regionu českotřebovského
- Knihovna K3 Bohumín
- Městská knihovna Antonína Marka Turnov
- Knihovna Muzea regionu Valašsko
- Městská knihovna Polička
- Městská knihovna Kostelec nad Orlicí
- Městská knihovna Jablonec nad Nisou
- Knihovna Policejní akademie
- Městská knihovna Frenštát pod Radhoštěm
- Městská knihovna Litvínov
- Městská knihovna Ústí nad Orlicí
- Knihovna na Křižovatce (KISK)
- Knihovna Centra současného umění
- Městská knihovna Česká Třebová
- Obecní knihovna Včelná

Některé z výše zmíněných knihoven používají místo OPACu Koha jako uživatelské rozhraní portál VuFind, například Městská knihovna Polička. [11]

Kapitola 3

Portál VuFind

Tato kapitola se zabývá knihovnickým portálem VuFind. V následující podkapitole je popsán vznik první verze a počátky vývoje tohoto systému. Dále jsou uvedeny jeho klíčové vlastnosti. V podkapitole o softwarových požadavcích pro implementaci tohoto online katalogu v knihovně jsou kromě obecných uvedeny také konkrétní údaje z Národní technické knihovny, kde je tento systém používán. Nechybí samozřejmě uvedení hardwarových požadavků a na závěr této kapitoly je uvedeno, stručně popsáno a ilustrováno několik implementací portálu VuFind v českých i zahraničních knihovnách.

3.1 Vznik

V reakci na nedostatky tradičních knihovnických OAPCů byl na půdě americké univerzitní knihovny Villanova University's Falvey Memorial Library ve státě Pensylvánie spuštěn vývoj knihovnického portálu VuFind. Název tohoto systému se proto skládá z akronymu názvu univerzity „Vu“ (Villanova university) a anglického slova „Find“ (v českém překladu „hledat“). Tento portál je navržený a vyvíjený knihovnami pro knihovny za účelem umožnit jejich uživatelům vyhledávat a procházet všechny možné zdroje, kterými daná knihovna disponuje. Jeho první verze 1.0 spatřila světlo světa v červenci roku 2010 [12].

VuFind je plně modulární systém, což znamená, že je možné implementovat samostatně pouze základní jádro systému s běžnou funkcionalitou, nebo zároveň implementovat i nadstavbové komponenty, které funkcionalitu celkového systému značně rozšiřují. Díky tomu, že tento portál patří mezi svobodné softwary, je možné upravovat i přidávat jednotlivé moduly dle požadavků konkrétní knihovny a docílit tak maximálního komfortu.

Kromě toho, díky široké škále konfiguračních možností je možné systém rozsáhle customizovat bez nutnosti měnit zdrojový kód. Vyhledávacím jádrem VuFindu je Solr. Tato platforma, Apache Solr, je produktem neziskové organizace Apache Software Foundation, která produkuje, podporuje a vyvíjí více než 350 projektů svobodného software [13]. Solr je Open Source software napsaný v programovacím jazyce Java a nabízí úžasný výkon a škálovatelnost, díky čemuž se odezvy na vyhledávací dotazy pohybují v řádech milisekund. Je-li potřeba rozložit zatížení katalogu na více serverů, uplatní se jeho schopnost distribuovanosti. VuFind je poskytován zcela zdarma pod licencí pro svobodný software GNU General Public License. To znamená jeho volné užívání, upravování a sdílení v rámci jakkoliv různorodých knihovnických komunit, což posiluje a rozšiřuje možnosti tohoto systému. Celkově tento projekt povzbuzuje myslitele, hackery a profesionální programátory po celém světě, aby navrhovali, upravovali, zlepšovali a přispívali do vývoje VuFindu a dalších Open Source softwarů s cílem vytvořit životaschopné řešení pro knihovny všech velikostí. [14]

3.2 Klíčové vlastnosti

Fasetové vyhledávání VuFind umožňuje uživateli vyhledávat skrz jednoduché jednořádkové vyhledávací pole a dále upravovat množinu výsledků pouhým klikáním na položky řazené do faset. Lze tím množinu výsledků zmenšovat tím způsobem, že se výsledky buď omezí na zvolenou volbu, nebo naopak zvolená volba se z výsledků vyloučí. V rámci některých faset lze hesla kombinovat, jiné fasety umožňují vybrat pouze jednu hodnotu. To záleží na konkrétním nastavení, které lze samozřejmě měnit dle potřeby.

Status dostupnosti U každého záznamu ve výsledcích vyhledávání se zobrazuje status dostupnosti daného titulu. Díky technologii AJAX se tato informace získává dotazováním integrovaného knihovnického systému v reálném čase a děje se tak nepozorovaně bez jakéhokoliv zpomalování načítání stránky.

Podobné jednotky V detailním náhledu záznamu se zobrazuje nabídka několika podobných titulů, což uživateli pomáhá při výběru a orientaci v daném oboru.

Uživatelské seznamy Uživatel má možnost ukládat jak celé výsledky vyhledávání, tak jednotlivé záznamy do vlastních uživatelsky editovatelných seznamů. Seznamy

jsou v systému uloženy trvale, mohou být tedy zobrazeny kdykoliv. Tato vlastnost pomáhá uživateli organizovat svoji bibliografii a zároveň díky své jednoduchosti odstraňuje nutnost používání desktopových, často příliš složitých, citačních manažerů.

Procházení zdrojů Uživatel má možnost procházet všechny zdroje, které knihovna nabízí. Není tak omezen pouze na výsledky vyhledávání, které zobrazují jen určitou část fondu.

Biografie autorů Díky možnosti napojit do portálu VuFind externí zdroje jako je např. Wikipedie jsou uživateli zobrazeny informace o autorovi. Uživatel tak získá rozšiřující kontext o autorově tvorbě, což pomáhá k vytvoření souvislosti s daným dílem.

Trvalá URL Stránky ve VuFindu, ať už s výsledky vyhledávání nebo se samotnými záznamy, jsou identifikovány trvalými URL, díky čemuž si uživatel může přidat stránku mezi oblíbené ve svém internetovém prohlížeči a má tak na určité místo stálý přístup.

Citační manažery VuFind je kompatibilní s citačními manažery Zotero, Refworks a EndNote. Je tedy schopný exportovat data ve formátech, které tyto manažery podporují.

Internacionalizace Webové rozhraní tohoto katalogu je možné přepínat do překladů světových jazyků jako jsou brazilská portugalština, čínština, holandština, angličtina, francouzština, němčina, japonština, španělština a dalších. Také je možné jednoduchým způsobem vytvořit překlad vlastní.

Přístup k datům VuFind má mnoho rozhraní pro programování aplikací (API). Přenášení dat mezi institucemi lze pomocí OAI protokolu. Vyhledávací algoritmus VuFindu je možné využít také OpenSearch způsobem. A pro přístup k indexovaným datům slouží rozhraní vyhledávacího a indexačního nástroje Solr. [15]

3.3 Požadavky na software

Aby tento portál mohl správně fungovat, je nutné zajistit určité softwarové prostředí. Požadavky se odlišují s ohledem na verze systému VuFind. Zde jsou popsány ná-

ležitosti pro verzi 2.3.1, která je aktuálně implementována v Národní technické knihovně.

Jako webový server je doporučen Apache HTTP Server verze 2.2.12 a novější. Vzhledem k tomu že systém VuFind je vyvinut ve frameworku ZendFramework, je nutné mít nainstalováno PHP, v tomto případě ve verzi 5.3.3 a novější. Dále je potřeba mít databázový server, kterým je ve většině případů velmi rozšířený MySQL, nutný ve verzi 5.1.10 a vyšší. Možnou alternativou může být například PostgreSQL. V poslední řadě je vyžadováno Java prostředí. To kvůli vyhledávacímu jádru systému VuFind, kterým je Solr, naprogramovaný v Jave. Tzv. Java JDK je nutný ve verzi 1.7 a novější. A jako operační systém je možné použít jak svobodný systém Linux, tak komerční Windows. [16]

3.3.1 Operační systém

Na serverech Národní technické knihovny převážně běží linuxová distribuce operačního systému od společnosti Red Hat, která je jednou z předních světových firem v oblasti Open Source a IT řešení. Je to právě komerční produkt Red Hat Enterprise Linux Server, který se pyšní stabilitou systému se základními i rozšířenými vlastnostmi jako je například zabezpečení SELinux. [17]

Firma Red Hat je zároveň významným tuzemským zaměstnavatelem, v sousedství Vysokého učení technického v Brně totiž již roky rozšiřuje svoji vývojářskou centrálu, kde vzniká jak podniková distribuce Red Hat Enterprise Linux, tak Fedora a další populární open-source software. [18]

3.3.2 Webový server

Webový server je soubor nástrojů, který zpracovává klientské požadavky na získání obsahu přes HTTP protokol a odesílá zpět data v odpovědích. Je nutný pro běh každé webové aplikace či služby. Nejinak tomu je v případě portálu VuFind. V Národní technické knihovně se k těmto účelům používá webový server Apache, který je nejrozšířenějším ve své oblasti. Produkován je jako svobodný software společností Apache Software Foundation. Na serverech VuFindu je ve verzi 2.4.6. [19]

Alternativami jsou Internet Information Services od společnosti Microsoft, Nginx od stejnojmenné společnosti nebo Google Web Server od společnosti Google. [20]

3.3.3 Javový server

Pro chod vyhledávacího nástroje Solr, jež je součástí VuFindu zajišťující indexování dat, je nezbytné prostředí Java. Na serverech Národní technické knihovny je k tomu účelu nainstalován Java server Jetty. Ten je produktem společnosti Eclipse, která rovněž vyvíjí své produkty pod licencí svobodného softwaru k distribuci i komerčním účelům. [21]

Dalším dostupným alternativním Java serverem je Tomcat od společnosti Apache Software Foundation. [22]

3.3.4 Databázový server

V portálu Vufind se některá uživatelská data ukládají do lokální databáze. Těmito daty jsou především uživatelské tagy, které slouží k označování záznamů v katalogu pro pozdější snadné vyhledání či pro upřesnění obsahu daného díla. Dalšími takovými daty ukládajícími se do databáze jsou uživatelské komentáře, které mohou záznamy doplňovat o zajímavé informace. V databázi jsou dále uloženy některé informace o statistikách vyhledávání, uživatelské seznamy oblíbených položek, atd. [23]

V Národní technické knihovně je pro tyto účely na serverech VuFindu instalována databáze MySQL verze 5.5.44-MariaDB od společnosti Oracle. [24]

3.3.5 ZendFramework

Protože portál VuFind je moderní robustní aplikace programovaná v jazyce PHP, pro její vývoj je využit framework ZendFramework. Toho se využívá v základu takových aplikací proto, že jeho součástí jsou již naprogramované komponenty pro fungování obdobných systému. Tento framework splňuje tzv. koncept Model-view-controller, který udává strukturu zdrojovému kódu a zajišťuje tak běžnou obsluhu činností jako je vytváření HTTP požadavků, komunikaci s databází, přihlašování, vytváření pohledů, jimiž jsou potom šablony, které se zobrazují jako webová stránka, atd. [25]

Současná verze implementovaného VuFindu v Národní technické knihovně je postavena na ZendFrameworku 2.

3.4 Požadavky na hardware

Požadavky na hardware se liší podle velikosti a množství dat, které se mají indexovat a také podle uživatelské zátěže, která se dá očekávat. Proto není možné specifikovat přesnou hardwarovou vybavenost. Lze ale nastítnit hraniční situace pro malý a velký index a k nim orientačně uvést odpovídající potřeby. Pro malý index bude stačit velmi základní hardware. Absolutní minimum je pravděpodobně kolem 2 GB paměti RAM a několik málo GB úložného diskového prostoru. Pro velké indexy je žádoucí více paměti RAM i úložného diskového prostoru a v některých případech je i vhodné rozložit zátěž na několik serverů. Dobrá zpráva je, že VuFind je extrémně škálovatelný, je možné tedy začít v malém měřítku a rozšiřovat hardwarové vybavení dle potřeby. [16]

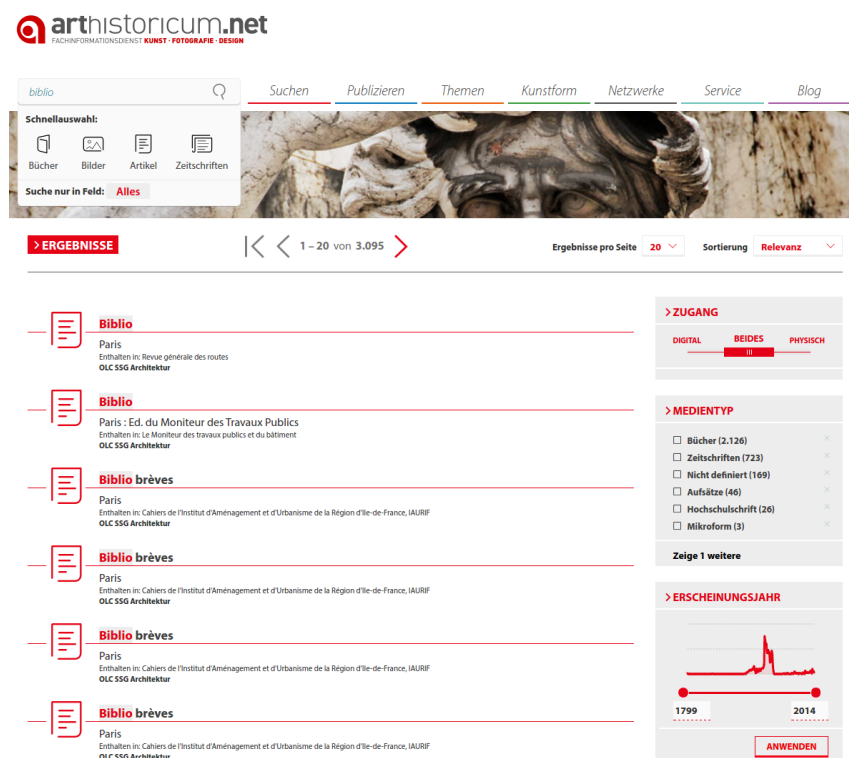
3.5 Implementace v ČR i zahraničí

VuFind je nasazen v relativně hodně institucích po celém světě, ať už jako produkční server (cca 120 instalací) nebo jako server testovací (cca 20 instalací). Díky tomu je možné vidět, jak lze tento systém používat mnoha různými způsoby a upravovat. Některé příklady jsou uvedeny dále. [26]

Bibliographies at arthistoricum.net je německou akademickou institucí provozující VuFind 3.0.1 na linuxové distribuci operačního systému Ubuntu. Její vizuální prezentace vychází z tématu Bootstrap3.

Další akademickou institucí používající VuFind v nejnovější stabilní verzi 3.0.1 je pochopitelně Villanova University, v jejíž knihovně VuFind vznikl. Tato americká univerzita používá jako operační systém pro provoz VuFindu linuxovou distribuci RedHat. V prostředí této knihovny je VuFind rozhraním pro integrovaný knihovnický systém Voyager a zároveň pro discovery systém Summon. Vizualní vzhled opět vychází ze standardizovaného tématu Bootstrap3.

Ruská univerzita Perm National Research Polytechnic University také používá pro vyhledávání a procházení svých zdrojů téměř nejnovější verzi, tedy VuFind 3.0. Operačním systémem je v tomto případě Windows a napojení na integrovaný knihovnický systém Ruslan společně s napojením na discovery systém EBSCO Discovery je zahaleno v hávu tématu Bootstrap3. Tato instalace ovšem na rozdíl od předchozích případů není pravděpodobně nasazená v produkčním režimu, nýbrž v módu testovacím. Nicméně i tak je dostupná přes síť internet.

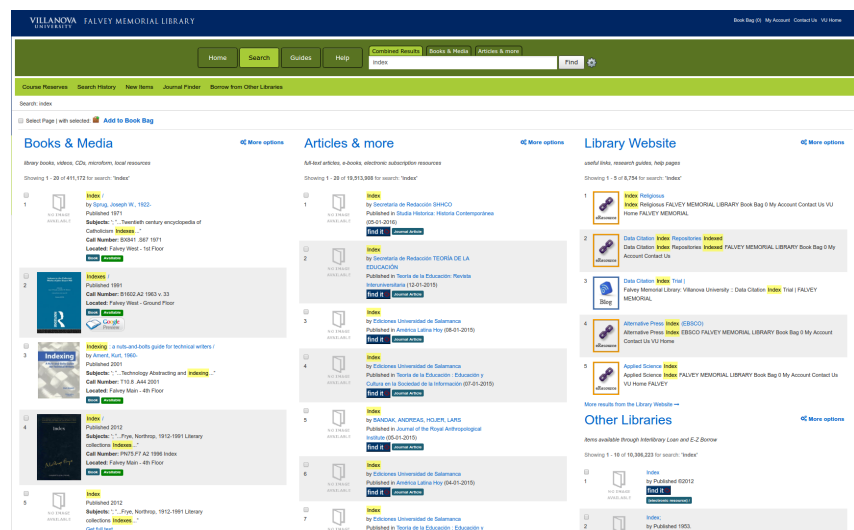

Obrázek 3.1: Ukázka on-line katalogu knihovny Bibliographies at arthistoricum.net dostupného na <http://www.arthistoricum.net/subjects/bibliographies/>.

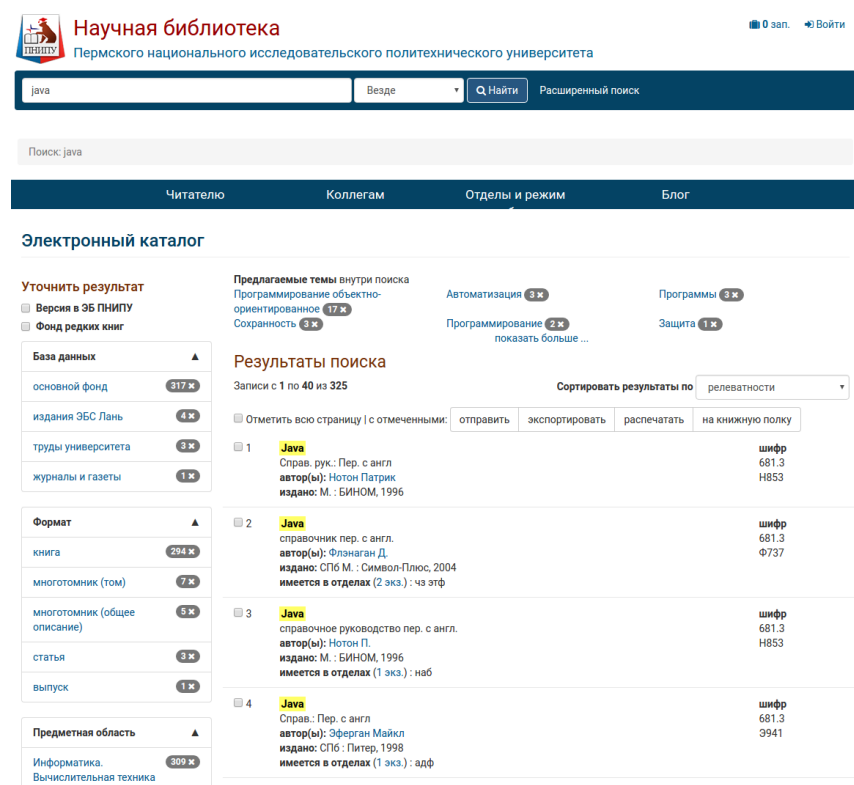
V Dháce, hlavním městě Bangladěše, používají VuFind 2.2.1 v knihovně East West University Library. Běží na linuxové distribuci operačního systému Debian a jako integrovaný knihovnický systém používá svobodný software Koha.

Zajímavou institucí je také italská univerzita se sídlem v Římě Roma Tre University. Instalaci jejího portálu VuFind provedla a dále spravuje firma Cineca, která je významnou firmou s dlouholetou tradicí zabývající se informačními technologiemi v Itálii. Operační systém Linux s integrovaným knihovnickým systémem Aleph a discovery systémem Summon v kombinaci s verzí VuFindu 2.3.1 a výchozím grafickým tématem Bootstrap3 vytváří velmi podobné prostředí jaké je v Národní technické knihovně.

Další zajímavou instalaci portálu VuFind má síť švýcarských univerzitních knihoven kolem měst Basilej a Bern zvaná Swissbib Basel Bern. Stejně jako v Národní technické knihovně i zde běží vyhledávání na linuxové distribuci operačního systému RedHat společně s integrovaným knihovnickým systémem Aleph a discovery systémem Summon. Vzhed je rovněž odvozen od tématu Bootstrap3. Před několika dny zde byla implementována nejnovější verze Vufindu 3.0.1. Zdrojový kód je dostupný přes webovou službu GitHub na <https://github.com/swissbib/vufind>.

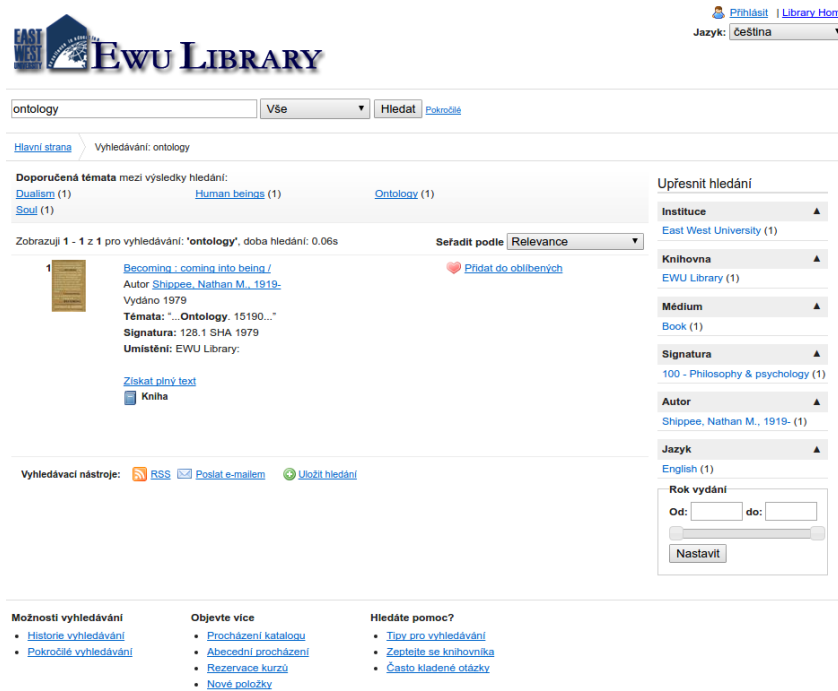

Obrázek 3.2: Ukázka on-line katalogu americké knihovny Villanova University dostupného na <https://library.villanova.edu/Find/>.

Obrázek 3.3: Ukázka on-line katalogu ruské knihovny Perm National Research Polytechnic University dostupného na <http://elib.pstu.ru/vufind/>.

Za pozornost stojí i turecká univerzitní knihovna Suleyman Demirel University Library s VuFindem 2.3.1. Operačním systémem je zde linuxová distribuce CentOS, discovery systémem je Summon a integrovaným knihovnickým systémem je svobodný software Koha. Takováto kombinace může být pro Národní technickou knihovnu inspirací.

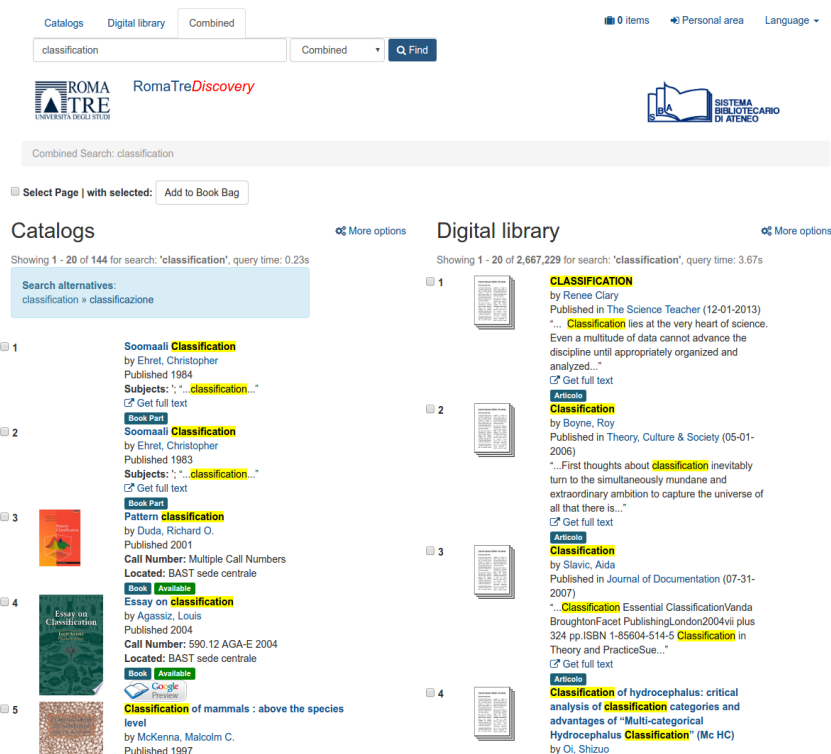

Obrázek 3.4: Ukázka on-line katalogu univerzitní knihovny East West University Library v Bangladéši dostupného na <http://lib.ewubd.edu/vufind/>.

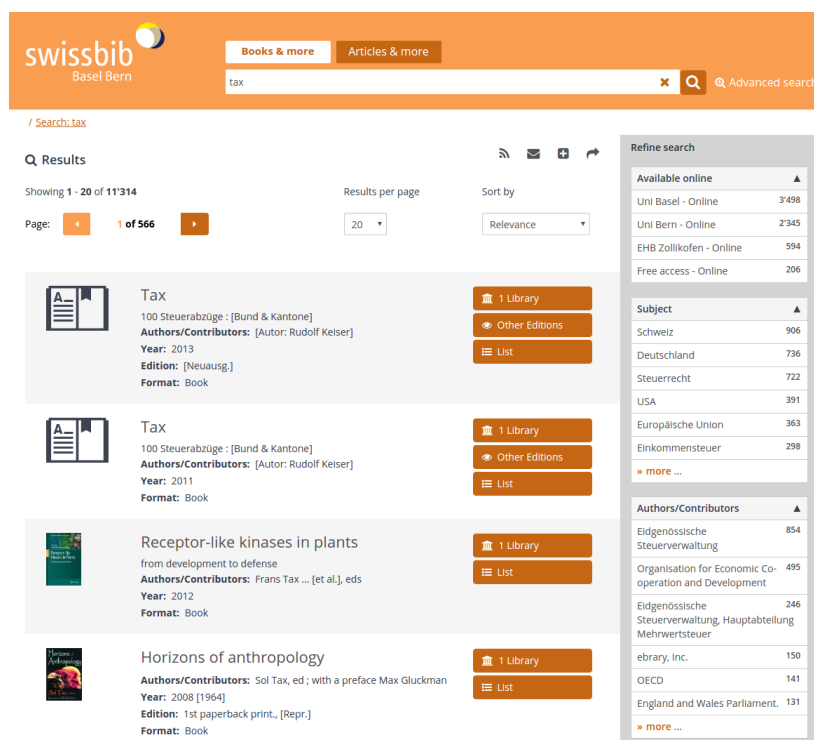
Discovery systém Primo od firmy ExLibris je do VuFindu napojen ve společném katalogu pro státní a univerzitní knihovny v Hamburgu zvaném Beluga. Toto pojmenování nese analogii s kytovcem Běluhou severní, která má údajně sociální a přátelské chování a díky tomu je práce s tímto katalogem užitečná a radostná. Operačním systémem tohoto vyhledávače je linuxová distribuce Suse a integrovaným knihovnickým systémem OCLC.

Napojení discovery systému EBSCO je možné vidět v katalogu španělské univerzitní knihovny Biblioteca de la Universidad de Oviedo, jež běží v linuxové distribuci operačního systému CentOS s napojením na integrovaný knihovnický systém Amicus.

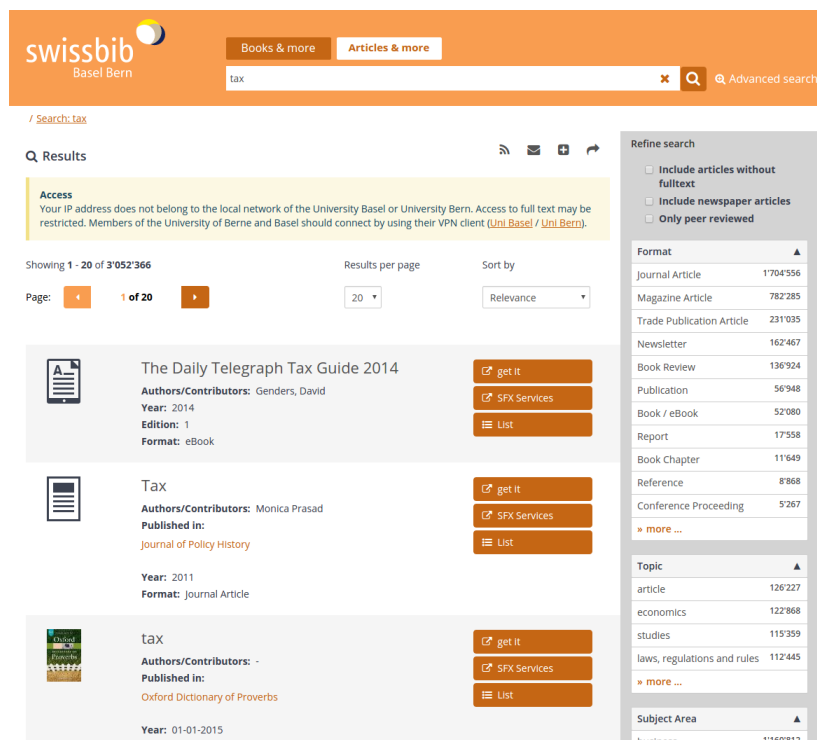
Výrazným případem využití svobodného softwaru VuFind je katalog Finna, veřejné webové rozhraní Národní knihovny Finska. Tato platforma uživatelům nabízí vyhledávání napříč finskými archivy, knihovnami a muzei. Na konci roku 2013 byla uvolněna první verze Finna 1.0. V té době obsahoval katalog kolem 9 milionů záznamů a od té doby počet stoupá, protože stále více a více knihoven, archivů a muzeí se připojuje k tomuto společenství. Přispívají jak svými sbírkami, tak také spolupracují na vývoji aplikace, jež garantem zůstává Národní knihovna Finska. Záznamy v katalogu Finna lze například sdílet na sociálních sítích Facebook, Twitter a Pinterest. Dalším postřehem je fakt, že v tomto katalogu se při výsledcích vyhledávání statusy dostupnosti načítají u záznamů,

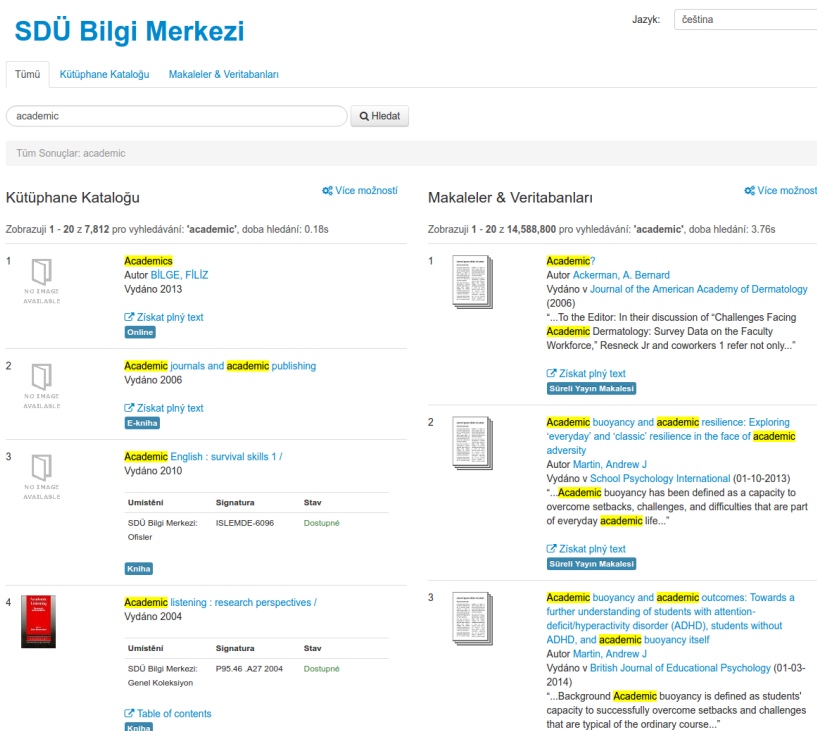
Obrázek 3.5: Ukázka on-line katalogu univerzitní knihovny Roma Tre University dostupného na <https://discovery.sba.uniroma3.it/>.

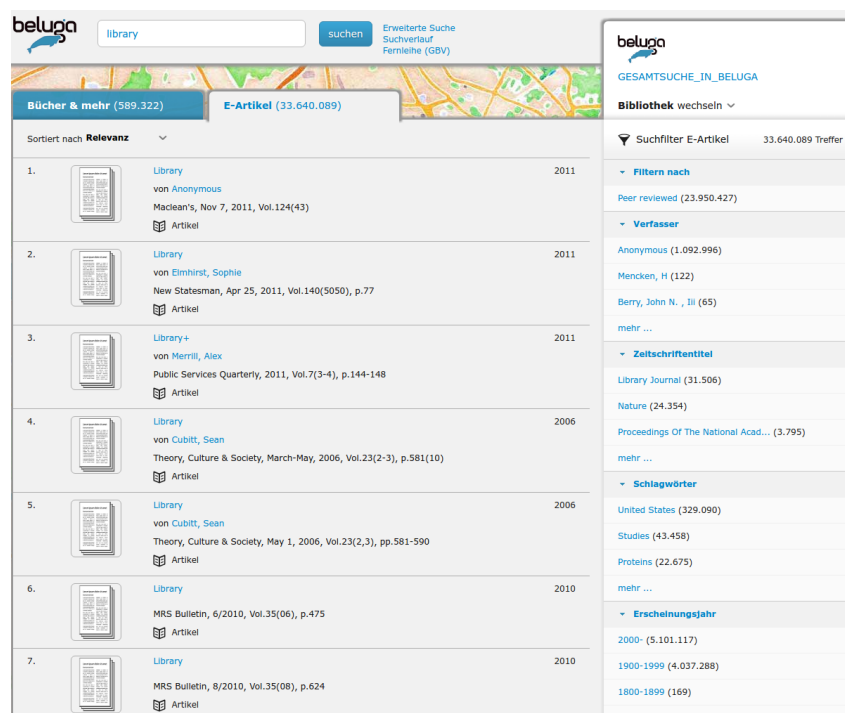
Obrázek 3.6: Ukázka on-line katalogu Swissbib Basel Bern při vyhledávání v lokálním fondu knihovny dostupného na <http://baselbern.swissbib.ch/>.

Obrázek 3.7: Ukázka on-line katalogu Swissbib Basel Bern při vyhledávání v elektronických zdrojích knihovny dostupného na <http://baselbern.swissbib.ch/>.

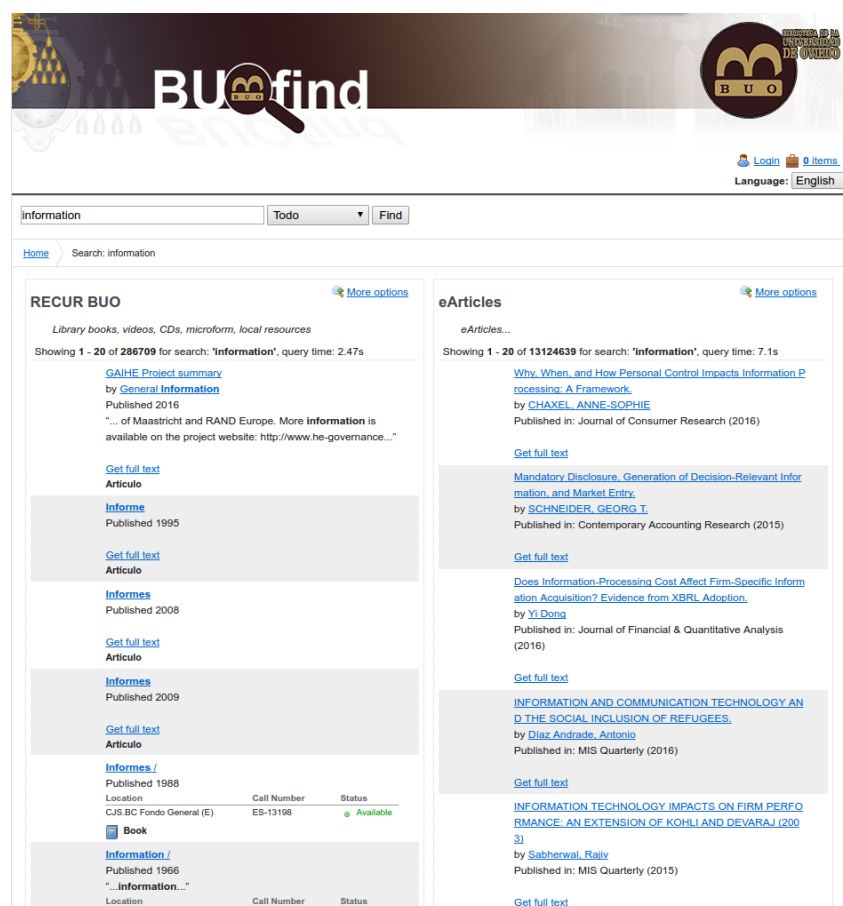
Obrázek 3.8: Ukázka on-line katalogu univerzitní knihovny Suleyman Demirel University Library dostupného na <http://tara.sdu.edu.tr/vufind/>.

Obrázek 3.9: Ukázka on-line katalogu Beluga z <https://beluga.sub.uni-hamburg.de/vufind/>.

kteře jsou aktuálně vidět ve výseku obrazovky a ne automaticky u všech záznamů, které jsou na celé stránce i v částech mimo obrazovku. Pro ty je nutné obrazovku skrolovat. Stále rostoucí komunita VuFindu je celosvětově propojena a spolupracující. Tento finský projekt je velkým přispěvatelem do hlavní větve vývoje VuFindu. Nicméně disponuje samozřejmě i vlastní oddělenou vývojovou větví. Některá rozšíření VuFindu se těmito větvemi prolínají. Jedním ze společných rozšíření pro VuFind je integrace statistického nástroje Piwik, která pochází právě od finských vývojářů. Zatímco moduly Record Manager a Admin Interface jsou rozšíření typická pro katalog Finna. Modul Admin Interface umožňuje připojícím se institucím do katalogu Finna spravovat nastavení svého dílčího rozhraní; nastavovat vlastní verzi katalogu Finna včetně grafického vzhledu a výběru použitých vyhledávacích nástrojů. Modul Record Manager slouží ke správě záznamů; jejich exportu, sklizení, importu, normalizaci atd[27]. Také řeší zajímavou problematiku duplicit záznamů a jejich následnou deduplikaci, k čemuž dochází právě v takovém prostředí, kde se integruje více institucionálních sbírek dohromady. [63]

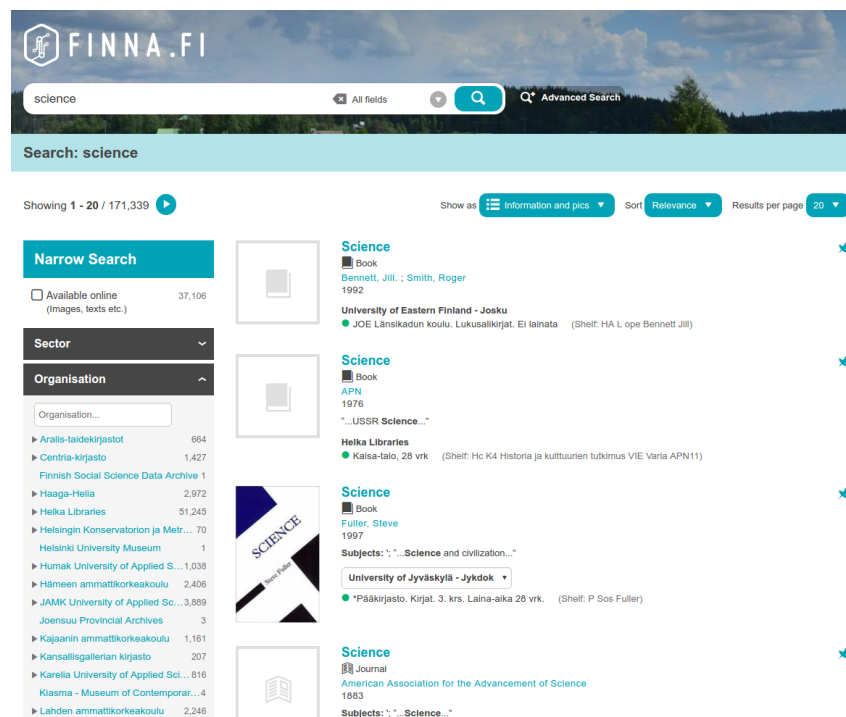
Podobný problém duplicit záznamů stojí před právě probíhajícím projektem CPK (Centrální portál knihoven) v České republice. Vývojový tým tohoto projektu vede a zastřešuje Moravská zemská knihovna, která má s VuFindem letité zkušenosti a kromě to-

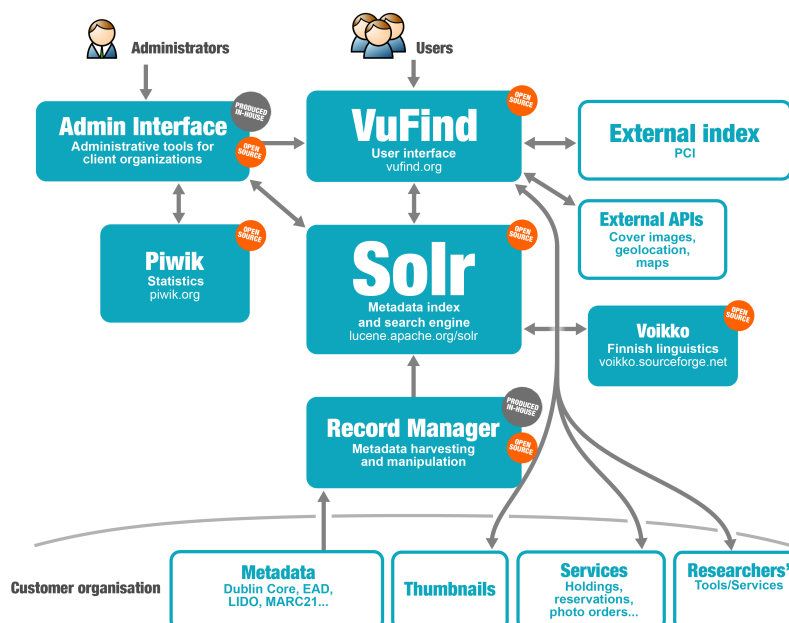
Obrázek 3.10: Ukázka on-line katalogu španělské univerzitní knihovny Biblioteca de la Universidad de Oviedo dostupného na <http://vufind.uniovi.es/>.

hoto projektu stojí za vznikem portálu ČístBrno, jehož katalogem je také VuFind. Právě kvůli CPK vyvíjí alternativní modul Record Manager 2, který na rozdíl od finské varianty je programován v programovacím jazyce Java a má ambice být robustnější [59]. Projekt CPK má za cíl sdružit vyhledávání pro 40 knihoven a stát se tak největším a nejrobustnějším discovery prostředím v České republice. [60] Uživatelské rozhraní VuFind má v tomto případě velký potenciál pro tuzemský vývoj. Jednou z ambicí tohoto vývoje je implementace doručovacích služeb; elektronické dodávání dokumentů a meziknihovní výpůjční služba. Návrh databáze pro tyto účely představuje následující obrázek 3.13.

Mezi další tuzemské instituce s vyhledávačem VuFind patří Městská knihovna Česká Třebová, jejíž instalace verze VuFind 2.3 v prostředí linuxové distribuce operačního systému Debian je propojena s integrovaným knihovnickým systémem Koha. Městská knihovna Ústí nad Orlicí provozuje VuFind 2.4.1 také v linuxové distribuci operačního systému Debian s napojením na integrovaný knihovnický systém Koha. Grafický vzhled katalogů obou knihoven vychází ze standardu Bootstrap3.

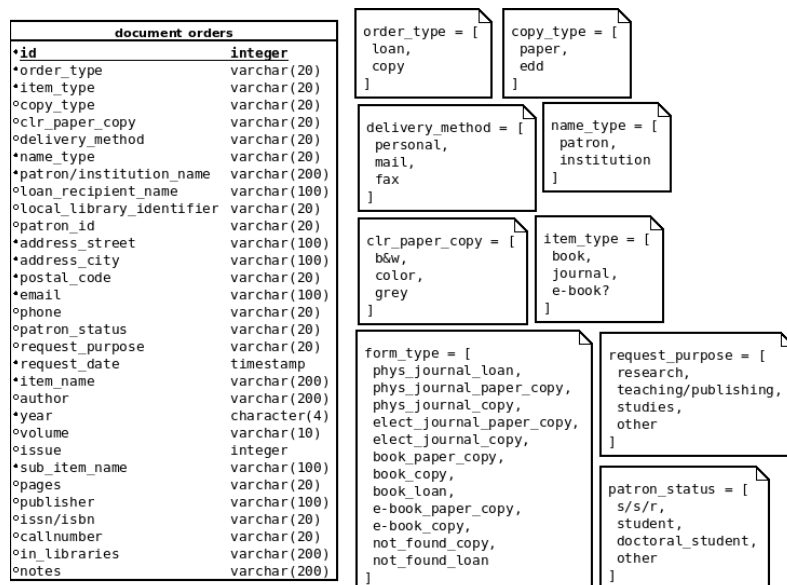

Obrázek 3.11: Ukázka vyhledávacího rozhraní Finna dostupného na <https://finna.fi/>.

Obrázek 3.12: Grafické znázornění architektury celého systému Finna ukazuje propojení jednotlivých modulů, přičemž jedním z nich je VuFind [57].

Souborný katalog Akademie věd ČR pro webové rozhraní také používá VuFind a to verzi z řady 1.x. Zde je možno prohledávat ve všech ústavech najednou, nebo také v každém ústavu samostatně, což znamená, že pro každý ústav existuje oddělený index. V

Obrázek 3.13: Návrh relační databáze pro správu objednávek dokumentů. Autorem je Daniel Mareček.

této instalaci je nastaveno použití technologie OpenSearch. [61]

V České republice lze nalézt uživatelské rozhraní VuFind i v komerčním projektu, který nabízí integrovaný knihovnický systém Koha jako službu (SystemAsAService). Tímto způsobem používá portál VuFind knihovna v Poličce, Turnově, Neratovicích, Jablonci nad Nisou a Frenštátě. [64]

Zajímavý případ, kdy se po testování portálu VuFind rozhodlo pro výběr jiného řešení, se odehrál v americké univerzitní knihovně Yale University Library. Nějaký čas testování probíhalo pod pracovním názvem YuFind, ale k použití v ostrém provozu nedošlo. [62]

Kapitola 4

Technické aspekty implementace portálu VuFind

Tato kapitola je zaměřená na technické aspekty implementace portálu VuFind. Uvedena a popsána jsou obecná nastavení s některými konkrétními příklady z prostředí Národní technické knihovny (dále jen NTK), protože průběh implementace spočívá právě v přizpůsobování konkrétnímu prostředí. V následujících podkapitolách je vysvětlena funkce konfiguračních souborů, které jsou hlavním nástrojem pro nastavení systému. Dále je představena metoda ověřování uživatelů. Popis procesu importu dat je doplněn o část zdrojového kódu, který upravuje fungování systému dle podmínek NTK. Také je popsán průběh indexace dat s patřičnými úpravami pro konkrétní prostředí. V podkapitole o vyhledávání je mimo jiné uveden zdrojový kód, který obsluhuje zobrazování umístění jednotek. Další kapitola se zabývá moduly, do kterých je systém VuFind rozdělen, speciálně je zaměřeno na modul Národní technické knihovny. Poslední dvě podkapitoly se věnují grafickému vzhledu celého portálu VuFind a čtenářskému kontu, které může registrovaný uživatel spravovat.

4.1 Konfigurační soubory

Nastavení systému VuFind probíhá přes konfigurační soubory. Tyto soubory podléhají konfiguračnímu standardu. Mají tedy jednotný format a jsou s příponou *.ini. Výchozí konfigurační soubory se nacházejí v kořenovém adresáři systému VuFind ve složce `config/vufind`. V případě knihovny NTK je cesta k těmto souborům konkrétně takováto:

```
/var/www/vufind/config/vufind
```

Před úpravou těchto souborů je velmi doporučeno vytvořit jejich kopie v lokálním adresáři, který reprezentuje lokální knihovnu [42]. Chceme-li, aby v jednom systému běželo několik oddělených katalogů s různou konfigurací, vytvoříme pro každý z nich jeden lokální adresář. V případě NTK existuje ve VuFindu jediný katalog, proto cesta do lokálního adresáře je:

```
/var/www/vufind/local
```

Po zkopírování výchozích konfiguračních souborů do lokálního adresáře knihovny lze již lokální konfigurační soubory editovat z umístění:

```
/var/www/vufind/local/config/vufind
```

Celý seznam konfiguračních souborů se stručným popisem, který čítá 54 položek, je dostupný v oficiální dokumentaci [43]. Zde je uvedeno několik nejběžněji upravovaných souborů a u nich nejzásadnější nastavení systému.

config.ini Tento primární konfigurační soubor obsahuje mnoho globálních nastavení systému. Například se zde zapíná a vypíná automatická konfigurace uvedená v kapitole 6.1. Pro produkční provoz je tato funkce vypnuta. Stejně tak se tu zapíná a vypíná kontrolní výpis při ladění systému, tzv. debug, který je pro produkční provoz také vypnutý, avšak velmi vhodný je pro servery testovací. Základní proměnné jako *url*, *email* a *title* jsou zde nastaveny, aby mohly být použity ve zdrojovém kódu. Parametrem **theme** se udává jaké šablony se použijí pro grafický vzhled VuFindu. V případě knihovny NTK se vychází z kopie velmi rozšířeného standardizovaného tématu Bootstrap3, který je vysvětlen v kapitole 4.7. Výchozí jazyková mutace systému je rovněž definována zde, stejně tak se zde aktivují dostupné jazyky, do kterých může uživatel systém přepnout během jeho používání. V knihovně NTK je výchozím jazykem pochopitelně čeština a také lze systém přepnout do anglické verze. Časová zóna je lokalizována dle umístění knihovny, v NTK je to tedy „Europe/Prague“. Dále se zde nastavuje výchozí modul, který se načítá při vstupu na domovskou stránku systému VuFind. Možnosti tohoto nastavení jsou dvě. Buď je zvolen standardní modul **Search**, který zobrazuje stránku se základním vyhledáváním a je také nastavený v NTK, nebo modul **Combined**, který se nastavuje v případě, že je do VuFindu napojen další index, například Summon, a chce se uživateli nabídnout kombinované vyhledávání v obou těchto zdrojích, tedy jak v místním katalogu, tak ve vzdálených elektronických informačních zdrojích knihovny. Stejně tak je modul **Search**

nastaven jako výchozí modul pro zobrazení uživateli, který se do systému přihlásí. Zapíná a vypíná se zde modul pro administrátora systému, který tak má přístup do sekce s informacemi o indexu, statistikách vyhledávacích dotazů, může zde spravovat uživatelské tagy a provádět jednoduché změny nastavení, které manipulují právě s tímto konfiguračním souborem, tedy skrz webové rozhraní. Také se zde nastavuje na jaké straně se bude zobrazovat sloupec s fasetami, v NTK je toto zobrazení na pravé straně obrazovky. Velmi důležitým parametrem je **driver**, tedy ovladač, který se použije k ovládání a komunikaci s integrovaným knihovnickým systémem. Zpravidla je pojmenován stejně jako daný knihovnický systém, v případě NTK je to Aleph. V této části nastavení je několik dalších parametrů, kterými lze ovlivnit chování komunikace VuFindu s Alephem. Například možnost rušení rezervací jednotek a prodlužování vypůjčených jednotek je v NTK povoleno. V opačném případě lze toto zakázat právě zde. Dále se zde nastavuje metoda autentizace, v prostředí NTK jde o Shibboleth. Je zde umístěno také základní nastavení indexace, v běžném případě se jedná o indexační server Solr běžící na stejném serveru jako VuFind na portu 8080 a indexační jádro s názvem **biblio**. Stejně jako pro indexační server Solr, i pro databázový server se zde definuje o jaký typ databáze se jedná a kde je umístěna. V NTK je použita databáze MySQL běžící také na stejném serveru jako VuFind. Dále jsou zde vyplněny citlivé údaje pro přihlášení do databáze jako je přihlašovací jméno a heslo. V sekci **Content** se definují zdroje pro obálky knih, které se v knihovně NTK načítají ze serveru Aleph a zdroje rozšiřující informace o autorech, které se načítají z Wikipedie. Dále je zde uvedena adresa linkovacího serveru SFX. Pro přístup k elektronickým materiálům z vnějšího prostředí knihovny je nastavena EZProxy, dále jsou nastaveny adresy citačních nástrojů Refworks a EndNote. Logování, tedy záznamy o aktivitě serveru se ukládají v kořenovém adresáři do souboru **vufind.log**, jak je zde uvedeno. Uživatelské komentáře je zde také možné povolit či zakázat. V NTK jsou povoleny.

Aleph.ini Jelikož integrovaným knihovnickým systémem v Národní technické knihovně je Aleph, konfigurační soubor, který upřesňuje informace o tomto systému se jmenuje **Aleph.ini**. V případě používání jiného ILS, například Koha, se konfigurační soubor pro nastavení upřesňujících informací o systému jmenuje **Koha.ini**. Je zde zadáno adresa, na které ILS Aleph běží, konkrétně **aleph.techlib.cz**. Dále se nastavuje jméno báze, které je pro toto specifické prostředí **STK01**. Toho se používá při vytváření dotazu na X-server Alephu pro získání informací o konkrétní knihovní jednotce. Definují se zde

také místa vyzvednutí, kde lze po rezervaci knihovní jednotky očekávat její výdej. V NTK to představují dvě zkratky PUJC a BHF, které znamenají Půjčovna a Badatelna historického fondu. V uživatelském rozhraní se díky překladovému slovníku Půjčovna zobrazuje jako **Centrální pult**, protože tak je to v NTK reálně označeno. Dále je zde obvykle uvedena cesta k umístění souboru, který obsahuje převodní tabulky kódů umístění jednotek, dílčích knihoven, statusů jednotek, atd., jež vrací na dotaz Aleph ve formátu XML společně s dalšími informacemi, které nejsou v indexu VuFindu a musí se tak načítat v reálném čase při prohlížení konkrétních záznamů v katalogu. V prostředí NTK je však načítání tohoto souboru s názvem `AlephTables.php` a umístěním ve složce `aleph_tab` v kořenovém adresáři řešeno jiným způsobem. A to tak, že se soubor načítá přímo z ovladače Alephu, kterým je:

```
/module/ntk_module/src/ntk_module/ILS/Driver/Aleph.php
```

facets.ini Jak název napovídá, v tomto konfiguračním souboru se nastavuje vše, co se týká faset. Fasety se v katalogu zobrazují na dvou místech; v pravé části obrazovky při výsledcích vyhledávání a na stránce pokročilého vyhledávání. Do seznamu faset, které se mají zobrazit je v NTK přidána faseta **Sbírka**, faseta **PSH** a faseta **Digitalizace**. Naopak vyřazena je faseta **Období**. Nastavena je tu také ta vlastnost faset, že jednotlivé položky faset se mohou z výsledků vyhledávání vyloučit. V pokročilém vyhledávání je skryta faseta **Ilustrováno**, která specifikuje, zda budou výsledky vyhledávání obsahovat ilustraci, či nikoli. Provádí se parametrem `special_facets`. Dále je nastaveno, že hodnoty faset mají podléhat jazykovým mutacím, tedy překládat se do jazyků podle nastavení uživatele.

searchbox.ini Tento konfigurační soubor ovlivňuje nastavení vyhledávacího pole. Tzv. kombinované vyhledávání, neboli vyhledávání v lokálním indexu katalogu a zároveň v elektronických informačních zdrojích poskytované službou Summon, se zde aktivuje parametrem `combinedHandlers` a v NTK je využito na testovacím serveru VuFind pro tyto účely zřízeném, viz. kapitola 6.2.4. Vyhledávání zde lze také nastavit pro použití v kombinaci například s vyhledáváním Google.

combined.ini Tento konfigurační soubor je využit v případě použití kombinovaného vyhledávání pro nastavení štítků a popisků jednotlivým indexům. Ty specifikují uživateli o jaké báze se jedná, jestli jde například o lokální fyzický fond knihovny nebo o vzdálené elektronické informační zdroje.

searches.ini Globální nastavení vyhledávání je obsaženo právě v tomto konfiguračním souboru. Základní vyhledávání je v NTK rozšířeno o možnost vyhledávání v poli **Předmětové heslo**, **Systémové číslo** a **Stará Signatura**. Tato svazková signatura je dnes využívána už spíše jen knihovníky NTK pro vyhledávání starších knih ve skladu knihovny, které ještě nemají nově přidělenou LCC signaturu. Ty samé možnosti vyhledávání v polích jsou přidány i do pokročilého vyhledávání. Dále se zde specifikuje modul doporučených témat, který se zobrazuje nad výsledky vyhledávání a rozšiřuje tak uživateli obzor v daném vyhledávacím tématu. Konkrétně je nastaveno, že při vyhledávání podle **Předmětového hesla** se nad výsledky vyhledávání zobrazuje modul obsahující index předmětových hesel Polytematického strukturovaného hesláře, který díky hierarchickému uspořádání umožňuje uživateli specifikovat či zobecňovat téma vyhledávání. Je zde také možnost nastavení výchozího vyhledávacího filtru, což v podstatě znamená automatickou aktivaci fasety, která je aplikována při každém vyhledávání. Toho je využito v testovací verzi VuFindu pro elektronické informační zdroje, kde z indexu Summon jsou tímto způsobem vyloučeny záznamy fyzického fondu NTK. V neposlední řadě se zde nastavuje nabídka řazení výsledků. Výchozí řazení je nastaveno podle relevance, dalšími možnostmi jsou dle data vzestupně i sestupně, dle autor, signatury a názvu. Protože je v NTK požadováno, aby výskyt vyhledávacího výrazu byl zvýrazněn ve výsledcích vyhledávání, parametr **highlighting** je nastaven na hodnotu **true**.

searchspecs.yaml Právě relevance vyhledaných výsledků se ovlivňuje tímto konfiguračním souborem. V závislosti na předchozím nastavení je zde přidáno vyhledávání v nových polích **Stará signatura** a **Předmětové heslo**.

4.2 Autentikace

V Národní technické knihovně je proces autentikace a autorizace uživatelů řešen pomocí technologie Shibboleth. Další způsoby, jak toto řešit ve VuFindu, jsou pomocí LDAP, ILS, databáze, SIP2, CAS, MultiAuth, ChoiceAuth, MultiILS a nebo Facebooku. V již zmíněném konfiguračním souboru **config.ini** je třeba provést patřičné nastavení Shibbolethu. [45]

Nastavení autentizace Shibboleth v portálu VuFind Národní technické knihovny vypadá takto:


```

username          = uid
login             = https://vufind.techlib.cz/Shibboleth.sso/Login
logout            = https://vufind.techlib.cz/Shibboleth.sso/Logout
target            = https://vufind.techlib.cz/MyResearch/Home
provider_id       = https://shibboleth.techlib.cz/idp/shibboleth
cat_username      = accountID
mail              = HTTP_MAIL

```

Shibboleth je volně dostupný open-source middleware pro federativní autentikaci a autorizaci (AAI). S využitím protokolu Security Assertion Markup Language (SAML) poskytuje technický rámec pro federativní AAI. Shibboleth je projektem konzorcia Internet2. [46]

4.3 Import dat

Před samotným importem dat probíhá v Národní technické knihovně nejprve export zdrojových dat z integrovaného knihovního systému Aleph a to zhruba jednou za 3 měsíce. Výsledkem tohoto exportu je jeden soubor ve formátu MARC, který má v současné době velikost cca 390 MB a obsahuje cca 595 000 záznamů.

Import dat do VuFindu se obecně spouští skriptem `import-marc.sh` s povinným parametrem, který udává cestu k souboru se zdrojovými daty. Jako volitelný parametr `-p` následovaný cestou k souboru se udává konfigurační soubor, který definuje nastavení importu dat. Tento soubor s názvem `import.properties` se nachází v lokálním adresáři VuFindu, přesněji zde:

```
/var/www/vufind/local/import
```

V tomto souboru jsou mimo jiné uvedeny názvy dalších dvou souborů; `marc.properties` a `marc_local.properties`, podle kterých se převádí konkrétní MARCové pole z exportovaného MARC souboru do příslušného pole v indexu Solru. Nástrojem, který se o tento převod stará, je `SolrMarc` uložený ve složce `import` kořenového adresáře [47]. Jednou z úprav NTK je vyjmutí z indexu informace o kódu jazyka originálu daného díla, která je obsažena v MARCovém podpoli 041h. Zápis potom vypadá takto:

```
language = 008[35-37]:041a:041d:041j, language_map.properties
```

Zde je vidět, že do indexového pole s názvem `language` se dostanou pouze informace z MARCového pole 008 na pozici 35 až 37, dále informace z podpolí 041a, 041d a 041j.

Za povšimnutí stojí parametr `language_map.properties`. Je to název jednoho se souborů ve složce `translation_maps`. Obsahem těchto souborů jsou seznamy kódů s příslušnými překlady do přirozeného jazyka. Dalšími soubory s tímto mapováním jsou `format_map.properties`, `language_map.properties`, `instrument_map.properties`, atd. Pro lokální informaci o digitalizaci záznamu v MARCovém podpolí 997a je vytvořen soubor `ntk_digitized.properties` s tímto obsahem:

```
di = digitized
oz = enriched
mp = maps
```

Dvoupísmenné kódy se nacházejí v MARC záznamech Národní technické knihovny a díky tomuto převodu jsou v katalogu zobrazeny jako srozumitelné řetězce.

Pro složitější zpracování MARCových polí slouží indexační skripty, které jsou uloženy v samostatné složce `index_scripts`. V NTK je upraven import informací udávajících rok vydání. Skript `getdate.bsh` zpracovávající rok vydání je rozšířen o případ, kdy v MARCovém podpolí 264c je uveden rok vydání a jako druhý indikátor tohoto pole je uvedena 0. Tento případ nebyl doposud platný dle výchozího nastavení. Zápis, který spouští tento skript potom vypadá takto:

```
publishDate = script(getdate.bsh), getDates
```

Dále je vytvořen zcela nový indexační skript `stripSlashEnd.bsh` speciálně pro potřeby NTK. Ten zpracovává MARCová pole 245a a 245b obsahující název a podnázev daného záznamu. Konkrétně jde o oříznutí posledního znaku těchto řetězců, je-li jím znak lomítka „/“. Zdrojový kód skriptu vypadá takto:

```
public String stripSlashEnd(Record record)
{
    DataField titleField = (DataField) record.
        getVariableField("245");
    if (titleField == null)
        return "";
    String title;
```

```

        if (titleField.getSubfield('a') != null ) {
            title = titleField.getSubfield('a').getData()
                .toString();
            if (titleField.getSubfield('b') != null ) {
                title = title.concat(" ");
                title = title.concat(titleField.
                    getSubfield('b').getData().
                        toString());
            }
            delka = title.length();
            // je posledni znak '/' lomitko ?
            if ( (delka-1) == (title.indexOf('/', delka
                -1))) {
                title = title.substring(0, title.
                    length()-1);
                title = title.trim(); // odstrani
                    mezeru na konci retezce
            }
            return title;
        }else{
            return "";
        }
    }
}

```

Dalšími skripty spouštějícími se při importu dat do VuFindu typickými pro prostředí Národní technické knihovny jsou `collection910.bsh` nastavující sbírku, do které daný záznam patří (NTK, VŠCHT) podle MARCového pole 910a. Dále skript `psh.bsh` zpracovává MARCové pole 650 obsahující hesla Polytematického strukturovaného hesláře.

Užitečným souborem při importu dat do VuFindu je bezpochyby `solrmarc.log`, kam se zapisují veškeré provedené akce s tímto spojené a je tedy nepostradatelný při ladění chyb. V případech, kdy se nějaký záznam do indexu nedostane, zapíše se do tohoto souboru error. [48]

4.4 Indexace dat

Jak již bylo zmíněno, indexačním nástrojem VuFindu je Solr umístěný ve složce `solr` kořenového adresáře. Tato komponenta portálu VuFind komunikuje s uživatelským rozhraním na portu, který se definuje v konfiguračním souboru `config.ini`. Obvykle je to číslo portu 8080. V prostředí Národní technické knihovny tomu není jinak, až na výjimku testovacích serverů, kde běží několik instancí Solru na jednom serveru společně a tedy některá tato komunikace probíhá na portu 8181. Konkrétně se jedná o testovací server popsany v kapitole 6.2.3. Druhým místem, kde je nutné toto číslo portu shodně uvést, je v samotné konfiguraci Java serveru Jetty. Soubor se nachází zde:

```
/var/www/vufind/solr/jetty/etc/jetty.xml
```

V souboru `solr.xml` se definují jádra Solru, potažmo indexy. Může jich zde být zapsáno hned několik, v prostředí NTK jsou to jádra `biblio`, které je výchozím jádrem a jádro `authority`, které je použito na index Polytematického strukturovaného hesláře. Zápis pro hlavní index vypadá takto:

```
<core schema="schema.xml" loadOnStartup="true" instanceDir="
  biblio/" transient="false" name="biblio" config="
  solrconfig.xml"/>
```

Jak je vidět ze zápisu výše, pro každý index existuje samostatný adresář. Pro hlavní jádro VuFindu je tedy vytvořen adresář `biblio`. Zde se nachází několik podadresářů, z nichž `conf` obsahuje nezbytné nastavení Solru. V tomto podadresáři se nachází soubor `schema.xml`, kde se definuje, jak bude vypadat schéma celého indexu [49]. Pro prostředí NTK je přidána definice šesti polí, kterými jsou:

- `article_resource_title`
- `article_issn`
- `article_resource_related`
- `signature_old`
- `psh_facet`
- `digitized_facet`

První tři pole se týkají článků v katalogu. Uchovávají se v nich informace o názvu časopisu, ze kterého daný článek pochází, issn časopisu pro linkování na výsledky vyhledávání s tímto issn, a doplňující informace jakými jsou například ročník časopisu, popřípadě rozmezí stránek, na kterých se článek v časopise nachází. Další přidané pole v indexu je pro již zmiňovanou starou svazkovou signaturu. Pro indexování hesel z Polytechnického strukturovaného hesláře je použito další pole v pořadí a v posledním poli se uchovává příznak digitalizace, zda jde o záznam zdigitalizovaný, obohacený nebo jde o záznam mapy. V souboru `stopwords.txt` je výčet slov, která se při indexaci ignorují. Jde většinou o často se vyskytující slova, spojky a předložky, které nenesou žádnou informaci. Mají zpravidla pouze syntaktický význam. Dalším souborem je `synonyms.txt`, kde je vždy na jednom řádku uveden výčet synonym, která se indexují jako jedno slovo. Důvodem je zvýšení efektivity vyhledávání, kdy při použití synonymních vyhledávacích výrazů dostáváme stejné výsledky [50]. Obdobným souborem je `protwords.txt`, kde je možné uvést výrazy, které nebudou při indexování ani následném vyhledávání podléhat stematizaci, tedy nebudou se indexovat podobná slova různých tvarů pod jeden společný kmen slova. Tento soubor je ve výchozím nastavení prázdný. Protože algoritmus stematizace je závislý na jazyku a český jazyk přináší mnohá úskalí v tomto, soubor zůstává prázdný.

Samotný index se vedle adresáře s konfigurací nachází v adresáři `index`. Tento adresář obsahuje soubory v binární podobě a nelze je tedy editovat běžným způsobem. K prohlížení indexu a dalších nastavení Solru, jako je schéma atd., slouží webové rozhraní.

4.5 Vyhledávání

V Národní technické knihovně je vyhledávání rozšířeno o vyhledávání podle systémového čísla. Systémové číslo je unikátním identifikátorem záznamů v tomto knihovním systému. Skládá se z devíti-ciferného čísla. Rozsah devíti-ciferných čísel přesahuje počet záznamů v katalogu, proto toto číslo zpravidla obsahuje zleva nuly. Aby nebylo nutné manuálně do vyhledávacího pole tyto doplňující nuly zadávat, je vytvořena část zdrojového kódu, která toto upravuje. Doplňování vyhledávacího řetězce zleva nulami na devíti-ciferné číslo při vyhledávání podle systémového čísla tak probíhá automaticky. Není tedy nutné zadávat celý identifikátor, nýbrž stačí pouze jeho nenulovou část. Příklad je uveden zde:

000020060 -> 20060

Rozšíření zdrojového kódu v souboru:

`/var/www/vufind/module/VuFindSearch/src/VuFindSearch/Query/Query.php`

o funkci `checkSysno` vypadá takto:

```
public function checkSysno($string)
{
    $length_of_query = strlen($string);
    $nules = 9 - $length_of_query;
    for ($i=0;$i<$nules;$i++){
        $string = '0' . $string;
    }
    return $string;
}
```

Další úpravou zdrojového kódu je v pokročilém vyhledávání nastaven výchozí stav tří vyhledávacích polí na prohledávání v poli **název**, **autor** a ve **všech polích**. To probíhá v souboru:

`/var/www/vufind/themes/ntk/templates/search/advanced/build_page.phtml`

Změna byla provedena nahrazením dvou řádků kódu:

```
var group = addGroup(); -> var group = addGroup(null, 'Title', null);
addSearch(group);       -> addSearch(group, null, 'Author');
```

Ve výsledcích vyhledávání kromě zobrazení dat z indexu jako jsou **název**, **autor**, **rok vydání**, atd. je třeba zobrazovat umístění jednotek a statusy dostupnosti. K tomu se využívá technologie Ajax. Po zobrazení stránky s maximálně dvaceti výsledky se pomocí javascriptu zavolá soubor:

`module/ntk_module/src/ntk_module/Controller/AjaxController.php`

a předají se mu jako parametry identifikátory zobrazených záznamů. S těmito id záznamů se potom vytvoří jednotlivé HTTP požadavky na informace o dostupnosti a umístění těchto záznamů do Alephu, který vrátí XML odpovědi, ve kterých požadované informace jsou zakódovány. Výše zmíněný soubor kódy dešifruje a přiřadí jim čitelné řetězce, které se následně zobrazí mezi výsledky. Ukázka části zdrojového kódu spravující tuto problematiku typickou pro lokální prostředí je:

```

if (preg_match("/(\\d)([A-Z])(\\d+)/", $collection_code
, $matches)) {
    /* Regal. */
    $location = $this->translate("Shelf")." ".
        $collection_code;
}
elseif($collection_code == 200){
    /* Destnik, Kindle */
    $location = $this->translate("Central Desk, 2nd
        floor");
    }
    elseif($collection_code == 201){
        $location = $this->translate("
            Knowledge Navigation Corner, 2nd
            floor");
    }
elseif(($collection_code > 100 && $collection_code <
1000) || ($collection_code == "UCT departments")){
    /* Pripad pro VSCHT ustavy, Aleph posila v
        location cisla v rozmezi 100 az 1000. */
    $location = $this->translate("UCT departments");
}elseif($collection_code == "Multiple Locations"){
    $location = $this->translate("Multiple Locations
        ");
}
elseif($collection_code === '01'){
    $location = $this->translate("Reading room of
        historical fund"); // badatelna HF
}
elseif($collection_code === '001'){
    $location = $this->translate('Volný výběr,
        nezařazeno');
}

```

```

elseif($collection_code === '011'){
    if($info['sub_lib_desc'] === "Fond UOCHB"){
        $location = $this->translate("UOCHB
            department"); //
    }else{
        $location = $this->translate("Depository");
        // depozitar
    }
}
elseif($collection_code === '02'){
    $location = $this->translate("Safe of historical
        fund"); // trezor HF
}
elseif($collection_code === '002'){
    $location = $this->translate("Stack room"); //
        sklad
}
elseif($collection_code === '03'){
    $location = $this->translate("Stack room of
        historical fund"); // skald HF
}
elseif($collection_code === '004'){
    $location = $this->translate("Book news, 4th
        floor"); // novinky 4. NP
}
else{
    $location = $this->translate("Unknown");
}

```

Pomocí javascriptu je dále řešeno přidělování odkazů těmto informacím o umístění jednotek. Je-li například umístění jednotky na regále ve volném výběru, je přidělen odkaz na mapu příslušného patra se zvýrazněným regálem, kde se jednotka nachází. Dalším specifickým typem umístění jsou VŠCHT Ústavy, jež linkují na stránky se seznamem ústavních knihoven VŠCHT. Ještě stojí za zmínku umístění časopisů ve Studovně ča-

sopisů, pro které vede link na příslušnou mapu třetího patra. Protože se obrázky map zobrazují pomocí javascriptového nástroje pro zobrazování galerie obrázků **Lightbox**, je v části zdrojového kódu typického pro toto prostředí ještě nastaveno záhlaví těchto náhledů podle umístění v regálu:

```
if (result.location == "VŠCHT ústavy"){
    item.find('.location').empty().append("<a href='https
        ://www.chemtk.cz/cs/82950-seznam-ustavnich-
        knihoven'>" + result.location + "</a>");
} else if (result.location == "UCT departments"){
    item.find('.location').empty().append("<a href='https
        ://www.chemtk.cz/en/82974-departmental-libraries
        '>" + result.location + "</a>");
} else if (result.location.indexOf("3D") > 0){ // studovna
    casopisu
    item.find('.location').empty().append("<a href=' ' >" +
        result.location + "</a>");
    item.find('.location').click(function() {
        return Lightbox.getByUrl('../periodicals.php
            ');
    });
} else if ((result.location == "Unknown") || (result.location
    == "Neznámo") || (result.location == "Sklad historického
    fondu") || (result.location == "Stack room of historical
    collection") || (result.location == "Trezor historického
    fondu") || (result.location == "Reading room of historical
    collection") || (result.location == "Badatelna
    historického fondu") || (result.location == "Safe of
    historical collection") || (result.location == "Depozitář
    ") || (result.location == "Depository") || (result.
    location == "Konzultační koutek, 2. NP") || (result.
    location == "Knowledge Navigation Corner, 2nd floor") || (
    result.location == "Více umístění") || (result.location ==
    "Multiple Locations") || (result.location == "Sklad") ||
```

```

(result.location == "Stack room") || (result.location == "
Volný výběr, nezařazeno") || (result.location == "Open
stacks, uncategorized") || (result.location == "ÚOCHB
ústav") || (result.location == "IOCB department") || (
result.location == "Book news, 4th floor") || (result.
location == "Novinky, 4. NP")){
    item.find('.location').empty().append(result.location
    );
} else {
    item.find('.location').empty().append("<a href=' '>"+
    result.location+"</a>");
    item.find('.location').click(function() {
        var title = result.location;
        if(typeof title === "undefined") {
            title = $(this).html();
        }
        var p,s,r,vysledek,title_desc;
        if (title.indexOf('Shelf') >= 0){
            p = 'floor';
            s = 'section';
            r = 'shelf';
            var patro = title.charAt(6);
            title_desc = p+' : '+patro;
            var sekce = title.charAt(7);
            title_desc += ', '+s+' : '+sekce;
            var regal = title.substr(8,3);
            title_desc += ', '+r+' : '+regal;
        }else{
            p = 'patro';
            s = 'sekce';
            r = 'regál';
            var patro = title.charAt(13);
            title_desc = p+' : '+patro;

```

```

        var sekce = title.charAt(14);
        title_desc += ', '+s+': '+sekce;
        var regal = title.substr(15,3);
        title_desc += ', '+r+': '+regal;
    }

    vysledek = title+' ('+title_desc+')';
    $('#modal .modal-title').html(vysledek);
    Lightbox.titleSet = true;

        return Lightbox.get('map','lcc',
            result.callnumber);

    });
}

```

4.6 Moduly

Jádrem portálu VuFind je složka `module` v kořenovém adresáři systému. Protože přední vlastností tohoto systému je modularita, je zde zdrojový kód rozřazen do modulů, dle jejich významu. Díky této vlastnosti lze do systému přidávat vlastní moduly. Modulem pro prostředí Národní technické knihovny je `ntk_module`.

V tomto lokálním modulu se nacházejí soubory se zdrojovými kódy rozšiřující hlavní modul `VuFind`. Aby systém věděl, že má nejprve použít zdrojový kód z lokálního modulu, je třeba provést patřičné nastavení v konfiguračním souboru `module.config.php` podadresáře `config`. Zdrojové kódy v lokálním modulu `ntk_module` dědí vlastnosti z nadřazeného modulu `VuFind` a rozšiřují je o přidanou funkcionalitu. Proto lokální modul není kopií nadřazeného modulu, nýbrž obsahuje pouze ty soubory, které je třeba upravovat pro lokální prostředí. S ohledem na provedené úpravy v této knihovně jsou těmi soubory ty, které se týkají komunikace s integrovaným knihovnickým systémem, tedy driver `Aleph.php`, dále jsou to tzv. kontrolery, které obsluhují uživatelské interakce ve čtenářském kontu `MyResearchController.php`, v zobrazení detailu záznamu `RecordController.php`, při zobrazování obálek knih `CoverController.php` a při dynamickém získávání informací `AjaxController.php`. [44]

Například v kontroleru `RecordController.php` je doplněn zdrojový kód pro zobrazení informační zprávy pro uživatele v případě, že má prošlou platnost registrace a

chce provést rezervaci jednotky. Toto knihovní řád NTK takovému uživateli neumožňuje a proto je mu doporučeno prodloužit si registraci. Zdrojový kód tohoto chování systému je:

```
// check expiration of registration
$today = strtotime(date("d.m.o"));
$expire_date = strtotime($patron['expire']);
if ($today > $expire_date) {
    if ($this->layout()->userLang == 'cs') {
        $renew_link = '<a style="color:#b94a48"
            target="_blank" href="https://www.techlib.
            cz/cs/2691-registrace-a-volny-vstup#
            prodlouzeni">'. $this->translate('
            expirace_registrace').'</a>';
    }else{
        $renew_link = '<a style="color:#b94a48"
            target="_blank" href="https://www.techlib.
            cz/en/2712-registration-free-day-pass">'.
            $this->translate('expirace_registrace')
            .'</a>';
    }
    return $this->createViewModel(
        array('renew_link' => $renew_link));
}
```

Pro získání historie výpůjček uživatele je v kontroleru `MyResearchController.php` tato část zdrojového kódu:

```
public function checkedOutHistoryAction()
{
    // Stop now if the user does not have valid catalog
    credentials available:
    if (!is_array($patron = $this->catalogLogin())) {
        return $patron;
    }
}
```

```

$currentLimit = $this->params()->fromQuery('limit');
if (!isset($currentLimit)) {
    $currentLimit = 20;
}
// Connect to the ILS:
$catalog = $this->getILS();
// Get history:
$result = $catalog->getMyHistory($patron,
    $currentLimit);
$transactions = array();
foreach ($result as $current) {
    // Add renewal details if appropriate:
    $current = $this->renewals()->addRenewDetails
        (
            $catalog, $current, isset(
                $renewStatus) ? $renewStatus :
                null
        );
    // Build record driver:
    $transactions[] = $this->
        getDriverForILSRecord($current);
}
return $this->createViewModel(
    array('transactions' => $transactions)
);
}

```

Obálky knih, které se v katalogu NTK zobrazují, se získávají buď přímo v knihovně při skenování, nebo samozřejmě v dnešní době vznikají již elektronicky, a nebo se získávají z portálu ObalkyKnih.cz. Aby tato logika fungovala v tomto pořadí, tedy zjistit, zda je obálka na lokálním serveru knihovny, popřípadě ji potom hledat na serveru Obalkyknih.cz je v objektově orientovaném PHP naprogramována nová třída **AlephImageCovers**, která vypadá takto:

```

class AlephImageCovers extends \ntk_module\Content\
    AbstractCover
{
    public function __construct()
    {
        $this->supportsIsbn = $this->cacheAllowed =
            true;
    }
    public function getUrl($key, $size, $ids)
    {
        if (!isset($ids['uid'])) {
            return false;
        }
        $url = 'http://aleph.techlib.cz/cgi-bin/image
            .pl?size=big&sn='. $ids['uid'];
        return $url;
    }
}

```

4.7 Grafický design

Vzhled uživatelského rozhraní je první věc, která zákazníka prohlízejícího katalog zaujme. Proto je třeba klást na toto téma důraz. Kromě grafického designu je velmi důležité rozložení jednotlivých prvků na stránce. Odvětví, které se tímto zabývá se nazývá User Experience. Dbá na to, aby se uživatel webové stránky cítil pohodlně při jejím prohlížení a zároveň intuitivně nacházel, co potřebuje. [53]

Vizuální vzhled katalogu VuFind Národní technické knihovny koresponduje s grafickým designem webových stránek knihovny. Snahou knihovny je mít jednotný vzhled celé své webové prezentace, takže i ostatní knihovní systémy dostupné v síti internet, jako je například národní úložiště šedé literatury, mají tendenci vypadat graficky stejně, pokud to jenom jde. Grafický vzhled webových stránek Národní technické knihovny využívá souboru vizuálních nástrojů s názvem Bootstrap3. Tento grafický framework využívá technologie HTML, CSS a JS a používá se k vytváření responzivních webových projektů.

[54]

Portál VuFind ve složce kořenového adresáře

`/var/www/vufind/themes`

nabízí hned několik vizuálních variant, jak může ve výchozím nastavení katalog vypadat. Jednotlivé možnosti rozděleny do podadresářů představují další grafické frameworky:

- `blueprint`
- `bootstrap`
- `bootstrap3`
- `bootstrap`
- `bootstrap3`
- `jquerymobile`

Prvním krokem k vytvoření vlastního grafického tématu NTK je zkopírování celého adresáře `bootstrap3` do nového adresáře `ntk`. V tomto novém adresáři je třeba editovat a upravit dle potřeby soubor `theme.config.php`, který nese informace o tom, jaké pomocné skripty a soubory se načítají pro správné vykreslení webových stránek. Vzhledem k tomu, že pro prostředí NTK byly vytvořeny vlastní CSS soubory, jsou to právě ony, k nimž se zde zapisuje cesta. Dalšími soubory pro zápis jsou javascripty. Některé původní jsou upraveny, jiné jsou zcela nově přidány kvůli lokálním potřebám. Příkladem přidaného javascriptu je `NTK.js`, který obsluhuje komunikaci se službou `Obalkyknih.cz`. Tato služba poskytuje databázi naskenovaných obálek a obsahů knih, kterou využívají i do které přispívají knihovny a knižní nakladatelství po celé České republice.

V podadresáři `templates` jsou dle významu jednotlivých sekcí uloženy ve složkách šablony, které právě definují jak bude daná webová stránka vypadat. Tyto šablony jsou ve formátu `phtml`, který do nich umožňuje zapisovat obsah jednak v jazyce HTML, tak také v jazyce PHP. Soubor `header.phtml` definuje vzhled záhlaví stránek a soubor `footer.phtml` naopak definuje, jak bude vypadat zápatí stránek. Hlavní rozvržení stránek je definováno v souboru `layout/layout.phtml`. Další složkou, která prochází značnou úpravou je `record`, která obsahuje šablony nastavující vzhled zobrazení detailního náhledu záznamu v katalogu, včetně šablon pro odeslání záznamu e-mailem, uložení ho do

uživatelského konta, citování záznamu, atd. Pro citování záznamů je zde napojena služba CitacePro.com, díky jejímuž api rozhraní lze zobrazovat citace záznamů přímo v katalogu Vufind. Zajímavá složka se šablonami, která také souvisí s detailním náhledem záznamu, je RecordTab. V ní se definují záložky, které se u záznamu zobrazí. Kromě běžných záložek Jednotky, Popis, Komentáře, MARC je pro prostředí NTK přidána záložka popsána v šabloně preview.phtml. Ta se zobrazuje pouze u záznamů obohacených o naskenované některé části díla. V záložce je tedy k dispozici náhled těchto skenů uložených na serveru Aleph, který uživateli představuje ukázkou přibližující obsah daného exempláře. Zdrojový kód této šablony je:

```
<?
// Set page title.
$this->headTitle($this->translate('Preview') . ': ' . $this->
    driver->getBreadcrumb());
$id = $this->driver->getUniqueID();
// Links with pictures on this site
$addr = 'http://aleph.techlib.cz/cgi-bin/obrazek.pl?sn='.$id;
$links = file_get_contents( $addr );
// Pattern starts with "http" and ends with ".jpg" or ".JPG"
$pattern = '/http.{0,100}\.(JPG|jpg)/';
// Each link in 2D-array named url
$count = preg_match_all( $pattern, $links, $url);
// One array for small and one for big pics
$pics= array();
$thumbs= array();
for ($i=0; $i<$count; $i++){
    // is this thumbnail ?
    if (strpos($url[0][$i], 'thumb')){
        $thumbs[$i]=$url[0][$i];
    }else{
        $pics[$i]=$url[0][$i];
    }
}
// Alphabetical sorting
```



```

sort($pics);
sort($thumbs);
?>
<? foreach ($thumbs as $key => $value): ?>
    <a href=<?=$pics[$key]?>><img src=<?=$thumbs[$key]?>></a>
<? endforeach; ?>

```

Pro rozvržení výsledků vyhledávání slouží šablona:

```
RecordDriver/SolrDefault/result-list.phtml
```

Ve stejném umístění se nachází šablona `core.phtml`, která se zobrazuje v detailu záznamu a načítá informace o daném záznamu z MARCových polí, popřípadě z indexu nebo z lokální databáze katalogu. Těmito údaji jsou autor, formát, jazyk, vydavatelství, edice, témata, on-line přístup a uživatelské tagy. Za zmínku jistě stojí složka `search`, která obsahuje šablony týkající se vyhledávání v širším slova smyslu. Jsou to například šablona na zobrazení historie vyhledávání `history.phtml`, dále šablona `email.phtml` zobrazující formulář pro odeslání vyhledávání e-mailem, šablona na zobrazení vyhledávacího pole `searchbox.phtml` a také jsou zde šablony pokročilého vyhledávání. Složka `myresearch` obsahuje šablony týkající se uživatelského konta, které jsou samozřejmě také upraveny tak, aby zapadaly do jednotného grafického konceptu. Nejčastějšími úpravami veškerých zobrazujících se šablon je změna rozvržení stránky ve smyslu úpravy velikosti šířek a výšek jednotlivých sloupců, řádků, zarovnání, tlačítek, nadpisů, tabulek, seznamů, ohraničení, atd. pomocí souborů s kaskádovými styly. [55]

4.8 Čtenářské konto

Potom, co se uživatel katalogu VuFind úspěšně autentizuje přes jednotné přihlašování NTK řešené technologií Shibboleth, dostane se do uživatelského neboli čtenářského konta. Tedy ovšem jen v případě, kdy pro přihlášení následoval odkaz v pravém horním rohu obrazovky. Jednou z nových a dlouho očekávaných vlastností systému VuFind je právě to, že v případě, kdy chce uživatel provést v katalogu nějakou akci vyžadující přihlášení, například provedení rezervace jednotky, systém ho vyzve k přihlášení. Po zdárném přihlášení je uživatel přesměrován zpět přímo na místo, které opouštěl kvůli přihlášení, například na provedení rezervace jednotky. Uchování uživatelského kontextu

během přihlášení je velmi oblíbenou a ve spoustě systémech běžnou záležitostí.

V pravé části uživatelského účtu je zobrazeno menu s záložkami. Jako výchozí záložka k zobrazení po přihlášení je v NTK nastavena ta s výpisem výpůjček. Mezi záložky je implementována jedna nová záložka Historie výpůjček, která díky api rozhraní systému Aleph, které toto umožňuje, zobrazuje již vrácené výpůjčky. Protože tyto výpůjčky z minulosti velmi zatěžují api rozhraní a doba čekání na vypsání celého, v případě dlouholetého a pravidelně půjčujícího si čtenáře dlouhého, seznamu je značně velká, zobrazí se seznam historie výpůjček pouze s maximálně dvaceti položkami. Pro možnost úplného zobrazení celého seznamu je potom pod tímto seznamem k dispozici odkaz.

Po odhlášení uživatele ze systému je nastaveno přesměrování na úvodní stránku katalogu s informační zprávou o bezpečném odhlášení zavřením okna prohlížeče.

Kapitola 5

Napojení portálu VuFind na systém Aleph

Protože portál VuFind je novodobým veřejně přístupným on-line katalogem, tzn. OPACem, pro plné uspokojení potřeb knihovny a zajištění správy akvizice, výpůjček, rezervací, registrace zákazníků atd., je třeba tento systém propojit s integrovaným knihovnickým systémem. Díky takovému spojení se do katalogu dostanou další potřebné informace jako jsou aktuální stavy jednotek, umístění jednotek, informace o uživateli a jejich výpůjčkách a rezervacích, dále lze díky tomu stahovat do katalogu aktualizované, popřípadě nově přidávané MARCové záznamy pomocí automatického sklizení dat, atd. V Národní technické knihovně je tímto ILS již zmiňovaný Aleph. Dalšími možnými systémy, které lze na portál VuFind napojit jsou Amicus, Clavius, Evergreen, Horizon, Unicorn, Symphony, Koha, Voyager, PICA, Primo, Summon a další. [43]

5.1 Integrovaný knihovnický systém Aleph

Integrovaný knihovní systém Aleph poskytuje akademickým, vědeckým a národním knihovnám výkonné, uživatelsky přívětivé nástroje s podporou pracovních postupů, které potřebují, aby splňovaly rostoucí požadavky průmyslu dnes i v budoucnu. Více než 20 let je Aleph integrovaným knihovním systémem knihoven a konsorcií knihoven po celém světě, které vyžadují maximální flexibilitu konfigurace. Konfigurace systému Aleph může být přizpůsobena prakticky jakékoli knihovní politice nebo workflow. Tím je možné uspokojit požadavky unikátního prostředí. [31]

Na samostatném serveru v NTK je nainstalován integrovaný knihovnický systém

Aleph 500 ve verzi 22. Tvůrcem tohoto dlouholetého a velmi rozšířeného systému je firma Ex Libris a ProQuest company se sídlem v Izraeli. Poskytováním služeb a podpory systému Aleph 500 pro Národní technickou knihovnu je oprávněna Univerzita Karlova v Praze, Ústav výpočetní techniky. Parametry tohoto serveru jsou:

- 2 bibliografické báze - STK01, ISSN
- 1 administrativní báze - informace o všech uživateli
- 2 autoritní báze - báze lokálních autorit a kopie autorit Národní knihovny
- 3 demonstrační plně licencované báze
- 1 X-server pro administrativní bázi
- 8 licencí SIP2 protokolu
- Modul OPAC
- Modul Katalog
- Modul Seriály a akvizice
- Výpůjční modul
- 1 licence pro modul z 39.50 Gateway
- 40 souběžných přístupů Staff (licence GUI)
- 45 souběžných přístupů OPAC

[30]

5.2 Přenos dat

Pro přenosy dat mezi systémy VuFind a Aleph slouží API rozhraní. Z prostředí Národní technické knihovny jsou známa dvě takováto rozhraní. Jedním je Aleph RESTful API a druhým Aleph X-Server. Obě jsou popsána v následujících podkapitolách.

5.2.1 Aleph RESTful API

Princip komunikace přes toto API rozhraní funguje následovně. VuFind vytvoří HTTP požadavek, který je odeslán příslušnému koncovému bodu na straně Alephu. Systém Aleph požadavek zpracuje, na jeho základě vytvoří odpověď a ta je zpět do VuFindu odeslána ve formátu XML. Pro názornost je zde uveden HTTP požadavek na záznam se systémovým číslem 000685920, který v NTK reálně existuje:

`http://aleph.ntkcz.cz:1891/rest-dlf/record/STK01000685920/`

Odpověď obvykle obsahuje další URI, ze kterých lze vytvořit HTTP požadavek a získat tak podrobnější informace. Tato konkrétní odpověď vypadá takto:

```
<get-record>
  <reply-text>ok</reply-text>
  <reply-code>0000</reply-code>
  <record>
    <info type="Items" href="http://aleph.ntkcz.
      cz:1891/rest-dlf/record/STK01000685920/
      items"/>
    <info type="Holdings" href="http://aleph.
      ntkcz.cz:1891/rest-dlf/record/
      STK01000685920/holdings"/>
    <info type="Filters" href="http://aleph.ntkcz
      .cz:1891/rest-dlf/record/STK01000685920/
      filters"/>
  </record>
</get-record>
```

Tento přenos dat probíhá v reálném čase na základě interakce uživatele s katalogem. VuFind díky naprogramovanému zdrojovému kódu může vytvářet velké množství podobných požadavků na získání různých informací o jednotkách a uživateli, které se v katalogu zobrazí. Tímto způsobem se tedy do katalogu dostávají tyto informace:

- informace o uživateli - jméno, adresa, zůstatek na finančním kontu, datum expirace registrace, výpůjčky, rezervace
- informace o záznamech - dostupné jednotky

- informace o jednotkách - status dostupnosti, umístění

[32]

5.2.2 Aleph X-Server

Alternativním rozhraním k RESTful API je Aleph X-Server. Tento mechanismus funguje velmi podobně jako předchozí popsané API, tedy na HTTP požadavek vrací XML odpověď. Rozdíl je v tom, že v systému Aleph v tomto případě probíhá složitější operace na vytvoření odpovědi, protože toto rozhraní umožňuje provádět v systému Aleph operace jako je například prodlužování výpůjček, aktualizace záznamu, atd. Mnoho získávaných informací tímto způsobem je obdobných jako v předchozím případě. Některé operace jsou uvedeny dále:

- renew - prodlužování výpůjček
- update_doc - aktualizace, vložení nebo smazání záznamu
- find_doc - získání dokumentu
- get_holding - získání seznamu jednotek
- sort_set - seřazení sady záznamů

Dotaz na informace o záznamu může vypadat např. takto:

`http://aleph.techlib.cz/X?op=find-doc&base=STK01&doc_num=000660087`

[33]

5.3 Automatický sběr dat

OAI-PMH, zkratka pro Open Archives Initiative Protocol for Metadata Harvesting, je nízko-bariérový mechanismus interoperability pro repositáře. Repositář vybavený OAI-PMH skrz tento protokol vystavuje strukturovaná metadata a stává se z něj tak poskytovatel dat. Poskytovatel služeb potom přes OAI-PMH posílá požadavky na sklizení těchto metadat. OAI-PMH se skládá ze sady šesti služeb, které jsou spouštěny v rámci protokolu HTTP. [51]

VuFind je tímto mechanismem vybaven a v Národní technické knihovně je využit pro každodenní aktualizaci katalogu sklizením změn v záznamech integrovaného knihovnického systému Aleph.

Před samotným sklizením dat z externích zdrojů do VuFindu, potažmo Solr indexu, je třeba provést patřičná nastavení. Pro tyto účely se v kořenovém adresáři systému nachází složka **harvest**, která obsahuje potřebné skripty. Stejně jako v případě importu dat nebo nastavení konfiguračních souborů i zde se pro lokální požadavky knihovny vytváří alternativní složka **harvest** v lokálním adresáři **local** odkud se načítají informace jako první. Pokud zde nějaké nastavení chybí, aplikuje se konfigurace z nadřazeného adresáře výchozího. V případě Národní technické knihovny se v umístění

`/var/www/vufind/local/harvest`

nachází upravená kopie souboru `oai.ini`, kde je nastaveno jméno adresáře, do kterého se data sklízí. Tím je podadresář `katalog_ntk-update`. Dále je zde uvedena URL adresa zdroje, ze kterého se data sklízí, což je `http://aleph.techlib.cz/OAI`. Dalším parametrem k nastavení je `set`, což je identifikátor sady určené ke sklizení, kterou je NTK. Parametr `metadataPrefix` je nastaven na MARC21, protože je požadováno přijímat data v tomto formátu. K dispozici je i další metadatový formát DublinCore. Dále je nastavena granularita data na formát „YYYY-MM-DDThh:mm:ssZ“, podle které se při sklizení dat porovnává časová značka záznamu a rozhoduje se tak, jestli záznam podléhá sklizení nebo jeho datum změny je starší a pravděpodobně už byl sklizen. Nastavení souboru pro zapisování identifikátorů sklizených záznamů `harvest.log` je aktivní, i když volitelné.

V adresáři `katalog_ntk-update` pro sklizení dat se nachází jeden důležitý soubor, kterým je `last_harvest.txt`. Do něho se zapisuje, potažmo přepisuje časové razítko posledního procesu sklizení. Při následném sklizení je dle tohoto data jasné, které záznamy byly už sklizeny a které se tedy mají sklídit. Sklizené záznamy se ukládají jednotlivě do XML souborů a potom, co jsou dále zpracovány, tedy importovány do indexu nebo z indexu vymazány, přesouvají se do podadresáře `processed`. [52]

V Národní technické knihovně konkrétní požadavkem na sklizení dat přes protokol OAI-PMH vypadá takto:

```
http://aleph.techlib.cz/OAI?verb=ListIdentifiers&from  
=2016-07-06&metadataPrefix=marc21&set=NTK
```

Odpověď ve formátu XML obsahuje 30 záznamů. Na konci tohoto souboru je obvykle tag `<resumptionToken>`, ve kterém je udán řetězec, podle kterého se dalším dotazem na OAI-PMH získá pokračování seznamu identifikátorů se změněnými údaji. Tento dotaz vypadá takto:

```
http://aleph.techlib.cz/OAI?verb=ListIdentifiers&
    resumptionToken=2016070707371349999999999999999999NTK:NTK_21
```

Část odpovědi na OAI-PMH požadavek může vypadat takto:

```
<OAI-PMH xsi:schemaLocation="http://www.openarchives.org/OAI
    /2.0/ http://www.openarchives.org/OAI/2.0/OAI-PMH.xsd">
  <responseDate>2016-07-09T15:02:56Z</responseDate>
  <request verb="ListIdentifiers" from="2016-07-06"
    metadataPrefix="marc21" set="NTK">http://aleph.techlib.cz
    /OAI</request>
  <ListIdentifiers>
    <header>
      <identifier>oai:aleph.techlib.cz:STK01-000969194</
        identifier>
      <timestamp>2016-07-07T06:09:05Z</timestamp>
      <setSpec>NTK</setSpec>
    </header>
    <header>
      <identifier>oai:aleph.techlib.cz:STK01-000618216</
        identifier>
      <timestamp>2016-07-07T06:25:40Z</timestamp>
      <setSpec>NTK</setSpec>
    </header>
```

5.3.1 Cron

Aby bylo možné automatizovat sklizení dat, je k tomu využít nástroj Cron. Tento linuxový nástroj v pravidelných intervalech spouští skript, který celý proces automatického sklizení dat přes OAI-PMH obsluhuje. V Národní technické knihovně je tímto

souborem `oai-import-cron.sh`, který dále spouští skripty na restartování systému VuFind, sklizení dat, import dat, případně vymazání dat a optimalizaci indexu Solr. [37]

Kapitola 6

Nasazení portálu VuFind v Národní technické knihovně

Národní technická knihovna je největší a nejstarší knihovnou technické literatury v České republice s kapacitou přes 1,5 milionu svazků. Primární funkcí knihovny je poskytování odborných informačních služeb a zdrojů jak tištěných tak elektronických. Na dálku poskytuje NTK elektronickou cestou kolem 18 tisíc odborných časopisů z oblasti techniky, přírodních věd a medicíny. Zákazníci mají přístup i do vybraných on-line databází a dalších elektronických zdrojů. Součástí fondu NTK je také NUŠL (Národní úložiště šedé literatury). [28]

První verze rozhraní VuFind v Národní technické knihovně byla instalována na počátku roku 2011 pod vedením Ing. Milana Janíčka. Jednalo se o vývojovou verzi 1.1, která během zhruba dvouletého testování a ladění pracovním týmem NTK (Mgr. Jindřich Mynarz byl posléze nahrazen Bc. Danielelem Marečkem) přešla do verze 1.3. Tato verze přizpůsobená místním podmínkám byla ve zkušebním provozu zhruba rok a od počátku roku 2014 se stala hlavním vyhledávacím rozhraním veřejného online katalogu Národní technické knihovny. V létě roku 2015 jednočlenný pracovní tým pod supervizí Mgr. Jana Kolátora a ve spolupráci s externím grafickým designerem upgradoval systém na zcela novou vývojovou řadu 2, konkrétně verzi 2.3.1 společně s jednotnou vizuální prezentací korespondující s webem knihovny.

Národní technická knihovna má zhruba 27 000 registrovaných zákazníků, pro které je ve VuFindu vytvořeno uživatelské konto. Knihovní fond obsahuje zhruba 1 200 000 jednotek, jejichž záznamy jsou indexovány ve VuFindu a počet výpůjček z knihovního fondu za jeden rok je zhruba 200 000, jejichž požadavky přicházejí od uživatelů z VuFindu.

V takovýchto nárocích prostředí Národní technické knihovny VuFind obstál a proto mohl být vybrán jako hlavní vyhledávací portál knihovny pro fyzický fond. [40]

Jedním z důvodů pro nasazení svobodného softwaru VuFind v Národní technické knihovně byl fakt, že pro doposud používaný OPAC Aleph nebylo zakoupeno testovací prostředí a tedy vývoj tohoto webového rozhraní mohl probíhat pouze v produkční verzi během provozu, což není zcela přijatelné pro zákazníky systému. Nemožnost vyvíjet systém v kontextu dnešní doby, plné moderních rychle se vyvíjejících technologií, konkrétně v oblasti programování webových aplikací, zapříčinilo jeho zastaralost. Aleph má však stále své uplatnění jako integrovaný knihovní systém, i v Národní technické knihovně. Hlavními výhodami VuFindu v porovnání s předchozím katalogem jsou fasetové vyhledávání, moderní uživatelsky přívětivý vzhled a grafická kompozice, možnost modifikace za použití nejnovějších technologií HTML5 a CSS3, možnost integrace s dalšími webovými službami jako jsou například CitacePro a další sociální sítě a také zásadní možnost napojení na discovery služby jako jsou například Summon, EBSCO, Primo, atd. V neposlední řadě má VuFind přínos pro uživatele díky čtenářskému kontu.

Portál VuFind lze nainstalovat na operační systém Windows i na linuxovou distribuci operačního systému, přičemž tento způsob instalace je ještě dále rozdělen pro linuxové distribuce typu Debian a distribuce typu Fedora. V následující podkapitole je popsána instalace v linuxové distribuci operačního systému Redhat Enterprise Linux, což spadá do kategorie Fedora, a její konkrétní přizpůsobení pro prostředí Národní technické knihovny. [41]

V dalších podkapitolách jsou potom popsány servery NTK, na které je systém VuFind nasazen, včetně hardwarového vybavení. Poslední podkapitola se zabývá podpůrnými nástroji provozu těchto serverů, které Národní technická knihovna používá.

6.1 Instalace

Nejprve je nutné aktualizovat operační systém serveru, kterým je v tomto případě linuxová distribuce Red Hat Enterprise Linux Server release 7.1 (Maipo). O to se postará příkaz:

```
yum update
```

Dále je nutné mít server vybaven nezbytnými komponentami jako jsou webový server, databázový systém, php interpret včetně několika jeho modulů a v poslední řadě java

prostředí. K použití jsou následující příkazy:

```
yum install httpd
yum install mysql-server
yum install php php-devel php-intl php-ldap
yum install php-mysql php-xsl php-gd php-mbstring php-mcrypt
yum install java-*-openjdk-devel
```

Nyní přichází na řadu stažení samotného systému VuFind. To je možné provést z úložiště <https://sourceforge.net/projects/vufind/files/VuFind/>, kde jsou k dispozici všechny verze VuFindu od jeho vzniku až po současnost. V tomto případě se jedná o stažení verze 2.3.1, příkazem:

```
wget http://downloads.sourceforge.net/vufind/vufind-2.3.1.tar
.gz?use_mirror=osdn -O vufind-2.3.1.tar.gz
```

Po rozbalení staženého archivu, spustíme instalaci VuFindu příkazem:

```
php install.php
```

Systém je nainstalován. Nyní je ještě potřeba provést některá nezbytná nastavení pro správný chod systému. Musí se dát vědět webovému serveru Apache o našem nově nainstalovaném VuFindu. K tomu slouží konfigurační soubor `httpd-vufind.conf`, který se nachází v adresáři `local`. Apache standardně načítá konfigurační soubory ze svého umístění, kterým je:

```
/etc/httpd/conf.d
```

kam konfigurační soubor pro VuFind zkopírujeme. Alternativním řešením je použití symbolického linku z konfiguračního prostředí Apache na konfigurační soubor VuFindu v jeho původním umístění. Dále je nastaveno síťové zabezpečení, tzn. firewall. Ten zamezuje nežádoucím přístupům na server. Aby však bylo možné k VuFindu přistupovat, resp. byl dostupný ze sítě internet, v nastavení firewall se povoluje port 80, který slouží právě k přenosu http protokolu. Proveďte se příkazem:

```
firewall-cmd --zone=public --add-port=80/tcp --permanent
```

V posledním kroku se přepne zabezpečení rozšířeného jádra operačního systému, tzv. Security-Enhanced, do permissivního módu, příkazem:

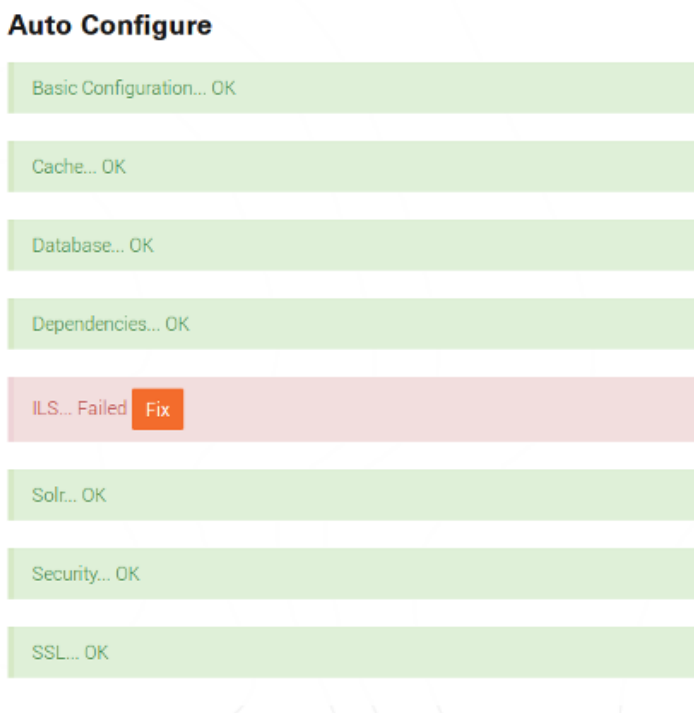
setenforce 0

Když je VuFind úspěšně nainstalován a okolní prostředí správně nastaveno, zapíná se v kořenovém adresáři spouštěcím skriptem s parametrem **start** takto:

```
./vufind.sh start
```

V tuto chvíli se v otevřeném prohlížeči po zadání příslušné URL zobrazí úvodní stránka nově nainstalovaného portálu VuFind.

Nyní nastává fáze tzv. automatické konfigurace, která probíhá na URL adrese VuFindu následované řetězcem `/Install/Home`, kde vidíme seznam 7 položek, viz. obrázek 6.1. Položky jsou barevně rozlišeny podle toho, zda je daná oblast nastavena správně (zelená barva) či nikoli (barva červená). Toto je třeba zkontrolovat a popřípadě opravit problematické oblasti kliknutím na tlačítko „Fix“. Toková akce provede opravu nastavení dané oblasti buď automaticky, nebo uvede na obrazovku návod, jak vyřešit problém manuálně, popřípadě se spustí průvodce nastavením.

Obrázek 6.1: Ukázka automatické konfigurace VuFindu v Národní technické knihovně.

V tuto chvíli je VuFind připraven k implementaci konkrétních potřeb knihovny a přizpůsobení danému prostředí. [41]

6.2 Servery portálu VuFind

V této kapitole jsou stručně popsány 4 servery Národní technické knihovny, kde běží systém VuFind. Kromě jejich účelu je zaznamenáno také jejich hardwarové vybavení.

6.2.1 Server VuFind 1.x

V minulosti na tomto serveru běžela produkční verze OPACu VuFind 1.3. Nyní už se tento server nepoužívá, avšak zůstává stále spuštěn kvůli případnému nahlédnutí do zdrojového kódu a zobrazení katalogu ve webovém prohlížeči. Důvodem je podívat se v případě potřeby na některé lokální úpravy a případně se inspirovat pro implementaci do nové produkční verze systému.

Hardwarové vybavení tohoto stroje postačující na provoz v Národní technické knihovně bylo:

paměť RAM : 16 GB
úložný prostor pro databázi : 20 GB
úložný prostor pro data : 200 GB
úložný prostor pro systém : 10 GB
procesor : 8-jádrový 2,5 GHz Intel Xeon

Tato verze VuFindu běžela pod operačním systémem Red Hat Enterprise Linux Server release 6.5 (Santiago).

6.2.2 Server VuFind 2.x

Toto je server produkční, na kterém právě běží aktuální verze 2.3.1 portálu VuFind Národní technické knihovny. Jeho URL je <https://vufind.techlib.cz> a je samozřejmě dostupný v síti internet. Jeho hardwarové vybavení je:

paměť RAM : 16 GB
úložný prostor pro databázi : 30 GB z toho využito je 20 GB
úložný prostor pro data : 100 GB z toho využito je 15 GB
úložný prostor pro systém : 20 GB z toho využito je 10 GB
procesor : 2-jádrový 2,5 GHz Intel Core Processor (Haswell)

Operační systém nainstalovaný na tento stroj je Red Hat Enterprise Linux Server release 7.1 (Maipo).

6.2.3 Testovací server VuFind

Na tomto serveru probíhá veškerý vývoj systému VuFind a následné testování. Aktuálně se zde upravuje a testuje nová verze VuFind 3.0.1. Souběžně na tomto serveru běží druhá instance VuFindu 2.3.1, která je předobrazem pro současnou produkční verzi.

Hardwarové vybavení tohoto stroje je:

paměť RAM : 8 GB

úložný prostor pro databázi : 20 GB

úložný prostor pro data : 100 GB

úložný prostor pro systém : 20 GB

procesor : 4-jádrový 2,5 GHz Intel Core Processor (Haswell)

Tento testovací server má jako operační systém nainstalován Red Hat Enterprise Linux Server release 7.1 (Maipo).

6.2.4 Testovací server VuFind + Summon

Na tomto serveru probíhá vývoj a testování systému VuFind verze 2.3.1 s napojením na discovery službu Summon. Díky této implementaci je možné v katalogu prohledávat jak lokální fyzický fond knihovny, tak elektronické informační zdroje knihovny. Tento systém je v experimentální fázi, kde se řeší odlišný přístup k elektronickým informačním zdrojům pro uživatele Národní technické knihovny a pro uživatele Vysoké školy chemickotechnologické.

Hardwarové vybavení serveru je:

paměť RAM : 8 GB

úložný prostor pro databázi : 20 GB

úložný prostor pro data : 100 GB

úložný prostor pro systém : 20 GB

procesor : 4-jádrový 2,5 GHz Intel Core Processor (Haswell)

Operačním systémem tohoto stroje je Red Hat Enterprise Linux Server release 7.1 (Maipo).

6.3 Správa provozu

V následujících podkapitolách jsou popsány nástroje, které se v Národní technické knihovně používají k zabezpečení, monitorování a archivování zdrojového kódu VuFind serverů.

6.3.1 Zabezpečení

V dnešní době je na zabezpečení ve stále se rozvíjejícím virtuálním světě kladen čím dál větší důraz. To proto, že se v tomto prostoru odehrávají činnosti čím dál důležitější pro běžný život. Zaopatření proti kybernetickým útokům je pro jakoukoli firmu nezbytné. Nejinak tomu je i v Národní technické knihovně, kde jedním z těchto nástrojů je brána firewall. Brána firewall je ve vybavení operačních systémů serverů a její ovládání je v zásadě jednoduché.

Pro systém VuFind je potřeba provést v nastavení firewall určité změny. Konkrétně se jedná o povolení komunikace na portech, které VuFind používá. Pro dostupnost katalogu ve veřejné síti internet se používá běžný port pro přenos HTTP protokolu, který má číslo 80. Další používané porty jsou 8080 a 8181, na kterých probíhá komunikace VuFindu s vyhledávacím strojem Solr. Příkaz na povolení portu 80 vypadá takto:

```
firewall-cmd --zone=public --add-port=80/tcp --permanent
```

[34]

Dalším zabezpečením VuFindu je šifrování komunikace přes zabezpečený protokol HTTPS, která probíhá na portu 443. V nastavení webového serveru Apache je nakonfigurováno automatické přesměrování z protokolu HTTP na HTTPS. Aby server mohl používat takové zabezpečení musí být nejprve ověřen autoritou a získat certifikát. Pro Národní technickou knihovnu je touto autoritou společnost Cesnet, která ověřuje její služby v síti internet a vydává certifikáty. [35]

6.3.2 Monitorování

V případě kdy společnost provozuje služby na produkčních serverech, je více než vhodné nějakým způsobem monitorovat stav těchto serverů měnící se na základě návštěv těchto webových služeb uživateli. V Národní technické knihovně je k těmto účel používán svobodný software Zabbix. Ten je nastaven tak, aby monitoroval změny v přidělování

paměti procesorů procesům, změny úložného prostoru, zatížení paměti RAM, atd. V případech, kdy se stav serverů blíží hodnotám, které mohou být označeny jako kritické, je nastaven tak, aby odesílal e-mailem zprávy s upozorněním o stavu serverů příslušným administrátorům. Ti potom zpravidla zjistí příčiny hrozícího nebezpečí a manuálně provedou změny tak, aby se servery navrátili do normálního provozu. [36]

6.3.3 Verzování

V minulosti se v Národní technické knihovně používal verzovací systém SVN. Nyní se na správu verzí používá systém GIT. Nainstaluje se příkazem:

```
yum install git
```

Správa verzí je systém, který zaznamenává změny souboru nebo sady souborů v průběhu času, a uživatel tak může kdykoli obnovit jeho/jejich konkrétní verzi (tzv. verzování). [38]

Kapitola 7

Budoucí vývoj portálu VuFind

Rozdíl oproti integrovaným knihovnickým systémům, které poskytují veřejné on-line rozhraní katalogu, je v tom, že projekt VuFind se zaměřuje výhradně na tu část uživatelského rozhraní a na integraci s ostatními knihovními službami. Proto má obrovský potenciál zastřešit více vyhledávacích služeb pod jeden sjednocený interface. V současné době lze do systému VuFind napojit pouze jednu discovery službu zároveň s lokálním fondem knihovny. Avšak potřeba integrovat více centrálních indexů elektronických informačních zdrojů do systému VuFind roste. A to především u knihoven, které integrují menší okolní univerzitní knihovny, jako je například Národní technická knihovna. V takovém případě je nutné rozlišovat licenční práva pro přístup do světových databázových zdrojů pro více skupin uživatelů. Díky stále rostoucí komunitě, ať už vývojářů nebo uživatelů VuFindu, se tento nedostatek může do budoucna vyřešit ve stále přívětivém vývojovém prostředí PHP.

V květnu letošního roku vyšla nová verze portálu VuFind 3.0, která používá novou verzi indexačního nástroje Solr a přináší mnohá další vylepšení [65]. Veřejný on-line katalog Národní technické knihovně na tuto verzi přejde, potom co se vypořádá s novými změnami v přizpůsobování, kterým v tuto chvíli čelí. Další výzvou pro Národní technickou knihovnu je uvést do provozu systém VuFind s napojením discovery služby Summon, jež je v tuto chvíli v experimentální fázi. Možné by snad mohlo být i uvažovat o nahrazení komerčního integrovaného knihovnického systému Aleph svobodnou alternativou systémem Koha.

Systém VuFind má do budoucna potenciál být nejlepším a nejrozšířenějším veřejně přístupným on-line knihovním katalogem.

Kapitola 8

Závěr

Úžasný, super, má budoucnost, mohlo by být dobrým byznysem nasazovat VuFind do dalších knihoven - po celém světě. 4-letá práce s velkým přínosem zkušeností z praxe v oboru.

<http://www.fit.vutbr.cz/~martinek/latex/pagenum.html>

Co me překvapilo, zo me sklamalo na VuFindu?

Portál VuFind se dotýká tolika oblastí, že porozumění do hloubky všem dotýkajícím se technologiím přesahuje kapacitu této práce.

zajimava firma nabízi implementaci open source library sw - koha, evergreen, vufind,.. <https://www.ptfs-europe.com/customers/>

Seznam obrázků

2.1	Ilustrační obrázek zachycující ukázkovou verzi systému Blacklight dostupnou na http://demo.projectblacklight.org/	6
2.2	Ukázka webového rozhraní systému Evergreen pro veřejný katalog Knihovny Jabok dostupná na http://www.jabok.cuni.cz/eg/opac/home	7
3.1	Ukázka on-line katalogu knihovny Bibliographies at arthistoricum.net dostupného na http://www.arthistoricum.net/subjects/bibliographies/	15
3.2	Ukázka on-line katalogu americké knihovny Villanova University dostupného na https://library.villanova.edu/Find/	16
3.3	Ukázka on-line katalogu ruské knihovny Perm National Research Polytechnic University dostupného na http://elib.pstu.ru/vufind/	16
3.4	Ukázka on-line katalogu univerzitní knihovny East West University Library v Bangladéši dostupného na http://lib.ewubd.edu/vufind/	17
3.5	Ukázka on-line katalogu univerzitní knihovny Roma Tre University dostupného na https://discovery.sba.uniroma3.it/	18
3.6	Ukázka on-line katalogu Swissbib Basel Bern při vyhledávání v lokálním fondu knihovny dostupného na http://baselbern.swissbib.ch/	18
3.7	Ukázka on-line katalogu Swissbib Basel Bern při vyhledávání v elektronických zdrojích knihovny dostupného na http://baselbern.swissbib.ch/	19
3.8	Ukázka on-line katalogu univerzitní knihovny Suleyman Demirel University Library dostupného na http://tara.sdu.edu.tr/vufind/	19
3.9	Ukázka on-line katalogu Beluga z https://beluga.sub.uni-hamburg.de/vufind/	20
3.10	Ukázka on-line katalogu španělské univerzitní knihovny Biblioteca de la Universidad de Oviedo dostupného na http://vufind.uniovi.es/	21
3.11	Ukázka vyhledávacího rozhraní Finna dostupného na https://finna.fi/	22

3.12 Grafické znázornění architektury celého systému Finna ukazuje propojení jednotlivých modulů, přičemž jedním z nich je VuFind [57].	22
3.13 Návrh relační databáze pro správu objednávek dokumentů. Autorem je Daniel Mareček.	23
6.1 Ukázka automatické konfigurace VuFindu v Národní technické knihovně. .	57

Literatura

- [1] What is open source software? Open source is changing the world: join the movement — Opensource.com [online]. Red Hat, Inc., 2016 [cit. 2016-06-30]. Dostupné z: <https://opensource.com/resources/what-open-source>
- [2] Open Source - GNU projekt - Nadace pro svobodný software (FSF). Philosophisches GNU - GNU-Projekt - Free Software Foundation [online]. Free Software Foundation, Inc., 2014 [cit. 2016-07-01]. Dostupné z: <http://www.gnu.org/philosophy/free-software-for-freedom.cs.html>
- [3] What is Copyleft? - GNU Project - Free Software Foundation. The GNU Operating System and the Free Software Movement [online]. Free Software Foundation, Inc., 2016 [cit. 2016-07-01]. Dostupné z: <https://www.gnu.org/licenses/copyleft.en.html>
- [4] What is Open Source Software? Webopedia: Online Tech Dictionary for IT Professionals [online]. QuinStreet Inc., 2016 [cit. 2016-07-01]. Dostupné z: http://www.webopedia.com/DidYouKnow/Computer_Science/open_source.asp
- [5] Open Source Initiative [online]. [cit. 2016-07-01]. Dostupné z: <https://opensource.org/>
- [6] FOGEL, Karl. Tvorba open source softwaru: jak řídit úspěšný projekt svobodného softwaru [online]. Praha: CZ.NIC, 2012 [cit. 2016-06-20]. CZ.NIC. ISBN 978-80-904248-5-2.
- [7] Contributors to vufind-org/vufind. GitHub [online]. GitHub, Inc., 2016 [cit. 2016-07-01]. Dostupné z: <https://github.com/vufind-org/vufind/graphs/contributors>
- [8] Blacklight [online]. [cit. 2016-07-01]. Dostupné z: <http://projectblacklight.org/>
- [9] CERNIŇÁKOVÁ, Eva. Knihovní systém s otevřeným zdrojovým kódem v Knihovně Jabok. ČTENÁŘ – MĚSÍČNÍK PRO KNIHOVNY [online]. 2012, 64(2) [cit. 2016-

- 06-15]. ISSN 1805-4064. Dostupné z: <http://ctenar.svkk1.cz/clanky/2012-roc-64/2-2012/knihovni-system-s-otevrenym-zdrojovym-kodem-v-knihovne-jabok-94-1138.htm>
- [10] MORAVEC, Josef. Koha – knihovní systém s otevřeným zdrojovým kódem. Duha [online]. 2013, roč. 27, č. 4 [cit. 2016-06-15]. ISSN 1804-4255. Dostupné z: <http://duha.mzk.cz/clanky/koha-knihovni-system-s-otevrenym-zdrojovym-kodem>
- [11] Seznam knihoven, které v ČR používají systém Koha v běžném provozu. GitHub [online]. GitHub, Inc., 2016 [cit. 2016-07-01]. Dostupné z: <https://github.com/open-source-knihovna/KohaCZ/wiki/Seznam-knihoven,-kter>
- [12] VuFind / News: VuFind out of beta with 1.0 release. SourceForge - Download, Develop and Publish Free Open Source Software [online]. Slashdot Media, 2016 [cit. 2016-06-30]. Dostupné z: <https://sourceforge.net/p/vufind/news/2010/07/vufind-out-of-beta-with-10-release/>
- [13] The Apache Software Foundation [online]. The Apache Software Foundation, 2016 [cit. 2016-06-30]. Dostupné z: <http://www.apache.org/>
- [14] About VuFind. VuFind - Search. Discover. Share. [online]. Villanova University's Falvey Memorial Library, 2016 [cit. 2016-06-30]. Dostupné z: <http://vufind-org.github.io/vufind/about.html>
- [15] Features. VuFind - Search. Discover. Share. [online]. Villanova University's Falvey Memorial Library, 2016 [cit. 2016-06-30]. Dostupné z: <http://vufind-org.github.io/vufind/features.html>
- [16] Requirements. VuFind - Search. Discover. Share. [online]. Villanova University's Falvey Memorial Library, 2016 [cit. 2016-06-30]. Dostupné z: <https://vufind.org/wiki/installation:requirements>
- [17] Red Hat Enterprise Linux Server. The world's open source leader [online]. Red Hat, Inc., 2016 [cit. 2016-06-30]. Dostupné z: <https://www.redhat.com/en/resources/red-hat-enterprise-linux-server>
- [18] ČÍŽEK, Jakub. Linuxový Red Hat se pochlubil hospodařením. Vydělává i díky českým vývojářům – Živě.cz. Živě.cz – O počítačích, IT a internetu [online]. CN Invest a.s., 2016 [cit. 2016-06-30]. ISSN 1213-8991. Dostupné

- z: <http://www.zive.cz/bleskovky/linuxovy-red-hat-se-pochlubil-hospodarenim-vydelava-i-diky-ceskym-vyvojarum/sc-4-a-182945/default.aspx>
- [19] About the Apache HTTP Server Project - The Apache HTTP Server Project. The Apache HTTP Server Project [online]. The Apache Software Foundation, 2016 [cit. 2016-06-30]. Dostupné z: https://httpd.apache.org/ABOUT_APACHE.html
- [20] Web server. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2016-06-30]. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Web_server
- [21] Jetty - Servlet Engine and Http Server. Eclipse Neon [online]. The Eclipse Foundation, 2016 [cit. 2016-06-30]. Dostupné z: <http://www.eclipse.org/jetty/>
- [22] Apache Tomcat [online]. The Apache Software Foundation, 2016 [cit. 2016-06-30]. Dostupné z: <http://tomcat.apache.org/>
- [23] VuFind Documentation. VuFind - Search. Discover. Share. [online]. Villanova University's Falvey Memorial Library, 2016 [cit. 2016-06-30]. Dostupné z: https://vufind.org/wiki/development:architecture:database_schema
- [24] MySQL [online]. Oracle Corporation, 2016 [cit. 2016-06-30]. Dostupné z: <https://www.mysql.com/>
- [25] Zend Framework [online]. Zend, a Rogue Wave Company, 2016 [cit. 2016-06-30]. Dostupné z: <https://framework.zend.com/>
- [26] Community:installations [VuFind Documentation]. VuFind - Search. Discover. Share. [online]. [cit. 2016-06-10]. Dostupné z: <https://vufind.org/wiki/community:installations>
- [27] RecordManager. GitHub [online]. GitHub, Inc., 2016 [cit. 2016-07-01]. Dostupné z: <https://github.com/NatLibFi/RecordManager>
- [28] O NTK: Váš partner ve světě technických informací. *Národní technická knihovna* [online]. Praha [cit. 2016-06-09]. Dostupné z: <https://www.techlib.cz/cs/82794-o-ntk>
- [29] *Státní technická knihovna* [online]. Praha [cit. 2016-06-09]. Dostupné z: <http://old.stk.cz/index.html>

- [30] Nabídka na údržbu a podporu knihovnického systému Aleph 500 na období 2016 - 2017 pro Národní technickou knihovnu. Praha, 2016.
- [31] Ex Libris the bridge to knowledge, Aleph. Ex Libris corporate website [online]. Ex Libris Ltd., 2016 [cit. 2016-06-30]. Dostupné z: <http://www.exlibrisgroup.com/category/Aleph>
- [32] Introduction to Aleph RESTful APIs. Ex Libris Developer Network [online]. Ex Libris Ltd., 2016 [cit. 2016-07-09]. Dostupné z: <https://developers.exlibrisgroup.com/aleph/apis/Aleph-RESTful-APIs/Introduction-to-Aleph-RESTful-APIs>
- [33] Introduction to Aleph X-Services. Ex Libris Developer Network [online]. Ex Libris Ltd., 2016 [cit. 2016-07-09]. Dostupné z: <https://developers.exlibrisgroup.com/aleph/apis/Aleph-X-Services/introduction-to-aleph-x-services>
- [34] How to open http port 80 on Redhat 7 Linux using firewall-cmd. Linux Configuration Tutorials [online]. LinuxConfig.org, 2016 [cit. 2016-06-30]. Dostupné z: <https://linuxconfig.org/how-to-open-http-port-80-on-redhat-7-linux-using-firewall-cmd>
- [35] CESNET PKI. CESNET — CESNET, zájmové sdružení právnických osob [online]. CESNET, z. s. p. o., 2016 [cit. 2016-06-30]. Dostupné z: <https://pki.cesnet.cz/cs/ch-intro.html>
- [36] Zabbix :: The Enterprise-Class Open Source Network Monitoring Solution [online]. Zabbix LLC, 2016 [cit. 2016-06-30]. Dostupné z: <http://www.zabbix.com/>
- [37] KOCMAN, Jiří. Jak na démona Cron. In: Interval.cz — Svět Internetu, Technologií a Bezpečnosti [online]. ZONER software, a.s., 2002 [cit. 2016-06-30]. Dostupné z: <https://www.interval.cz/clanky/jak-na-demonu-cron/>
- [38] Git - Správa verzí. Git [online]. [cit. 2016-06-13]. Dostupné z: <https://git-scm.com/book/cs/v1/Úvod-Správa-verzí>
- [39] Polytematický strukturovaný heslář. Národní technická knihovna [online]. Národní technická knihovna, 2016 [cit. 2016-06-30]. Dostupné z: <https://www.techlib.cz/cs/82897-polytematicky-strukturovany-heslar>

- [40] SVOBODA, Martin, Saša SKENDERIJA, Jan POKORNÝ, Eva DIBUSZOVÁ a Jitka ŠTURMOVÁ. Výroční zpráva Národní technické knihovny 2014 [online]. Praha: vlastním nákladem, 2015 [cit. 2016-06-28]. ISBN 978-80-86504-33-9. ISSN 1804-5464. Dostupné z: <https://www.techlib.cz/files/download/id/85930/vyrocní-zprava-2014.pdf>
- [41] Installation:fedora [VuFind Documentation]. VuFind - Search. Discover. Share. [online]. [cit. 2016-06-10]. Dostupné z: <https://vufind.org/wiki/installation:fedora>
- [42] Configuration:local_settings_directory [VuFind Documentation]. VuFind - Search. Discover. Share. [online]. Villanova University's Falvey Memorial Library, 2016 [cit. 2016-07-01]. Dostupné z: https://vufind.org/wiki/configuration:local_settings_directory
- [43] List of Configuration Files. VuFind - Search. Discover. Share. [online]. Villanova University's Falvey Memorial Library, 2016 [cit. 2016-07-01]. Dostupné z: <https://vufind.org/wiki/configuration:files>
- [44] Customizing VuFind. VuFind - Search. Discover. Share. [online]. Villanova University's Falvey Memorial Library, 2016 [cit. 2016-07-01]. Dostupné z: https://vufind.org/wiki/development:architecture:customizing_vufind
- [45] Configuration:authentication [VuFind Documentation]. VuFind - Search. Discover. Share. [online]. Villanova University's Falvey Memorial Library, 2016 [cit. 2016-06-30]. Dostupné z: <https://vufind.org/wiki/configuration:authentication>
- [46] FAQ [eduID.cz]. Česká akademická federace identit eduID.cz [eduID.cz] [online]. CESNET, z. s. p. o., 2016 [cit. 2016-06-30]. Dostupné z: <https://www.eduid.cz/wiki/eduid/admins/faq/index>
- [47] SolrMarc. GitHub [online]. GitHub, Inc., 2016 [cit. 2016-07-01]. Dostupné z: <https://github.com/solrmarc/solrmarc/wiki/SolrMarc>
- [48] Indexing:marc [VuFind Documentation]. VuFind - Search. Discover. Share. [online]. Villanova University's Falvey Memorial Library, 2016 [cit. 2016-07-01]. Dostupné z: <https://vufind.org/wiki/indexing:marc>

- [49] Development:architecture:solr_index_schema [VuFind Documentation]. VuFind - Search. Discover. Share. [online]. Villanova University's Falvey Memorial Library, 2016 [cit. 2016-07-01]. Dostupné z: https://vufind.org/wiki/development:architecture:solr_index_schema
- [50] Indexing:stop_words_and_synonyms [VuFind Documentation]. VuFind - Search. Discover. Share. [online]. Villanova University's Falvey Memorial Library, 2016 [cit. 2016-07-01]. Dostupné z: https://vufind.org/wiki/indexing:stop_words_and_synonyms
- [51] Open Archives Initiative Protocol for Metadata Harvesting [online]. Cornell University Library, 2016 [cit. 2016-07-01]. Dostupné z: <https://www.openarchives.org/pmh/>
- [52] Indexing:oai-pmh [VuFind Documentation]. VuFind - Search. Discover. Share. [online]. Villanova University's Falvey Memorial Library, 2016 [cit. 2016-07-01]. Dostupné z: <https://vufind.org/wiki/indexing:oai-pmh>
- [53] User experience definitions. All About UX [online]. [cit. 2016-07-01]. Dostupné z: <http://www.allaboutux.org/ux-definitions>
- [54] Bootstrap - The world's most popular mobile-first and responsive front-end framework [online]. [cit. 2016-07-01]. Dostupné z: <http://getbootstrap.com/>
- [55] Development:architecture:user_interface [VuFind Documentation]. VuFind - Search. Discover. Share. [online]. Villanova University's Falvey Memorial Library, 2016 [cit. 2016-07-01]. Dostupné z: https://vufind.org/wiki/development:architecture:user_interface
- [56] Search service — Archives, libraries, museums — Finna.fi [online]. The National Library of Finland, 2016 [cit. 2016-07-01]. Dostupné z: <https://finna.fi/>
- [57] Kansallinen digitaalinen kirjasto - Software development. Kansallinen digitaalinen kirjasto [online]. [cit. 2016-07-01]. Dostupné z: <http://www.kdk.fi/index.php/en/public-interface/software-development>
- [58] The National Library of Finland Bulletin 2014. National Library of Finland [online]. [cit. 2016-07-01]. Dostupné z: <https://www.kansalliskirjasto.fi/extra/bulletin/hi3.html>
- [59] RecordManager2. GitHub [online]. GitHub, Inc., 2016 [cit. 2016-07-01]. Dostupné z: <https://github.com/moravianlibrary/RecordManager2>

- [60] Knihovny.cz [online]. Knihovna AV ČR, v.v.i., 2016 [cit. 2016-07-01]. Dostupné z: <http://www.knihovny.cz/>
- [61] Souborný katalog Akademie věd ČR [online]. [cit. 2016-07-08]. Dostupné z: <https://vufind.lib.cas.cz/>
- [62] <http://campuspress.yale.edu/libraryitnews/tag/yufind/>
- [63] Reaching out to users everywhere. Scandinavian Library Quarterly [online]. [cit. 2016-07-01]. Dostupné z: <http://slq.nu/?article=volume-46-no-3-2013-6>
- [64] Koha: česká komunita [online]. [cit. 2016-07-01]. Dostupné z: <http://www.knihovni-system-koha.cz/index.php>
- [65] Changelog [VuFind Documentation]. VuFind - Search. Discover. Share. [online]. Villanova University's Falvey Memorial Library, 2016 [cit. 2016-07-10]. Dostupné z: <https://vufind.org/wiki/changelog>